EDIȚIA SOCIETĂȚII PSIHOLOGICE DE LA MOSCOVA CU ASISTENŢA SOCIETĂŢII FILOZOFICE S PETERSBURG ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE PSIHOLOGII JURNAL, bazat pr N Ya Grotom și A A Abrikosov ANUL XI Editat de L M Lopatin π carte S N Trubetskoy, cu participarea strânsă a lui V A Goltsev, V N Ivanovsky, N A Ivantsov, S S Korsakova, Vl S Solovyov, A A Tokarskago, N A Umova Cartea a II-a ( ) MOSCOVA Tipolitografia Asociației I N Kushnerev și K ^ (soy Maupertuis -Venus physique) Biblioteca "Runivers" IV IVANOV gunoi care a creat școala *) · Apropo, La Mettrie și-a ascultat prelegerile și și-a construit sistemul de "om-mașină" pe baza învățăturii sale mecanice Forța centrifugă și centripetă, atracția și repulsia - acești termeni par la fel de salutari atât chimiștilor, cât și fiziologilor - mai târziu vor trece pe tărâmul moralității și politicii, legea gravitației se va extinde și asupra fenomenelor sociale Secolul al XVIII-lea va pregăti terenul pentru cea mai extremă infatuare pentru "axioma magnifică" El se gândește cu cea mai mare plăcere - cu fiecare ocazie - dacă dorește să demonstreze teologilor puterea rațiunii științifice, să elibereze ideile morale de influența metafizicii religioase sau să contureze perspectiva nemărginită a progresului intelectual Visul unui singur principiu real, al unei legi naturale atotsubordonate, nu-i părăsește pe cei mai prudenti gânditori și îi conduce pe cei mai dependenți la o emoție febrilă Fenomenele naturii primesc un interes filosofic excepțional, fiecare dintre ele fiind prezentat ca o verigă într-un lanț care trebuie să îmbrățișeze întreaga natură, un pas către un cuprinzător adevăr experimental și rațional A cunoaște natura înseamnă a crea o nouă filozofie, a crea o nouă moralitate și religie Și din moment ce nevoia de noi vederi morale este recunoscută de toată societatea iluminată, știința naturii devine o ocupație cât se poate de curioasă, la fel de populară ca și jocul minții critice filozofice Oamenii din societate sunt observatori extrem de sârguincioși și chiar oferă servicii valoroase științei Aceasta este povestea lui Leroy, unul dintre ofițerii parcului regal de vânătoare Vânător pasionat, este capabil să extragă din pasiunea sa o cunoaștere profundă a naturii, observații subtile ale instinctelor animalelor și scrie articole pe acest subiect în Enciclopedie *) Blainville Hist des sciences de Vorganisai ion P , II, Cuvier III, O Boerhave-Blainville, II, Biblioteca "Runivers" CĂUTARE PENTRU VIZIUNEA LUMIEI Concluziile sale se bazează pe scopul filosofic - de a dovedi raționalitatea animalelor, de a apropia organizarea lor de cea umană, de a submina una dintre principalele prevederi ale vechii viziuni asupra lumii - despre abisul de netrecut dintre om și alte creaturi Prietenul lui Turgot, Dupont de Nemours, urmează aceeași cale, confirmând ideea de rudenie a instinctului cu rațiunea prin noi observații Din ele rezultă o critică decisivă a ideilor înnăscute - cealaltă doctrină fundamentală a lui Descartes, alături de teoria vârtejurilor*) Dar primul loc în popularizarea științelor naturii trebuie să aparțină fără îndoială Buffon Istoria sa naturală, în influența sa culturală asupra minții epocii filosofice, trebuie pusă alături de Luhom of Laws Montesquieu a fost primul care a familiarizat scriitorii cu bazele și relațiile societăților umane într-o formă publică elegantă, iar Buffon a atins același scop în domeniul naturii Buffon, alături de nenumărate Fapte, a încercat să prezinte întreaga istorie a pământului, a oferit o adevărată enciclopedie a cunoștințelor și ideilor naturale și le-a expus într-un limbaj extrem de elaborat Din , când au fost publicate primele trei volume ale operei lui Buffonze, el a devenit unul dintre cei mai iubiți și respectați autori ai epocii și numai cu Voltaire împărtășește privilegiul atenției nesfârșite a suveranilor moderni ca

cititori "Succesul marii lucrări a lui Buffon", spune istoricul naturalist, "a fost o epocă de revoluție în minți Nu se poate citi cărțile sale fără a simți dorința de a arunca măcar o privire asupra naturii, istoria naturală a devenit aproape o știință a mulțimii și a îndreptat mințile spre baza adevăratei filozofii; Buffon a inflamat oamenii cu o imaginație nobilă; au încercat să-i calce pe urme și să se răspândească printre masele - chiar și un gust superficial - la fenomenele armonioase ale naturii ^ **) *) Cuvier V, etc **) Blainville, IIζ Biblioteca "Runivers" IV IVANOV Aceste expresii sunt relativ modeste d'Alembert descrie cu mult mai îndrăzneț psihologia particulară a epocii sale În prefața enciclopediei, el este nemulțumit de "spiritul filozofic" i e abuzurile lui Acest spirit a pătruns până și în ficțiune, a adus în modă raționamentul rece, analiza și metafizica, chiar și în chestiuni de simțire Anatomia inimii domnea în societate Ei nu mai vorbesc, ci se ceartă și, potrivit lui d'Alembert, societatea franceză și-a pierdut "caldura și veselia* *) Dar, evident, febra nu a dispărut deloc, ci chiar a crescut în temperatură, nu și-a găsit decât o altă întrebuințare, pe lângă conversațiile de salon Pe care, subliniază însuși d'Alembert Studiul naturii, grație noii metode, a fost animat de "ceva de natura entuziasmului"; el însoțește descoperirile științifice; spectacolul universului îi face pe oamenii secolului al XVIII-lea să se ridice în idei Totul împreună produce o fermentație puternică în minte, iar această fermentație atacă toate obiectele supuse observației, cu o oarecare rapiditate incontrolabilă, ca un râu care sparge un baraj Totul este supus discuției, analizei, nimic nu rămâne neatins Fierberea generală a minții a aruncat o lumină nouă asupra unor întrebări, a reușit să le complice pe altele, la fel cum fluxul și refluxul oceanului aruncă unele obiecte la țărm și duce pe altele Observatorului i se pare că mintea doarme de mai bine de o mie de ani de barbarie și acum, trezindu-se, caută să-și compenseze somnul cu eforturi dublu puternice **) Dacă calmul d'Alembert a folosit expresiile fermentaţie, violenţă, Veffervescence generale, trebuie să aşteptăm date de fapt destul de convingătoare Și într-adevăr abundă Toată lumea cunoaște deliciile lirice ale secolului al XVIII-lea înaintea naturii, ca o negare vie *) Discurs, -y" **) O S I, - Biblioteca "Runivers" CĂUTARE PENTRU VIZIUNEA LUMIEI esenţa culturii, înaintea stării naturale, - răpirile asupra naturii, ca tezaur inepuizabil de fenomene instructive, înaintea naturii, ca subiect al experimentelor, ar trebui considerate şi mai sus Contemplarea poetică a lui Rousseau, în stabilitatea și profunzimea ei, este cu mult inferioară pasiunii investigative a filozofilor pentru cea mai mică și mai mică dintre toate lecțiile poetice ale naturii Rousseau s-a simțit fericit doar înainte de a atinge și de a fi frumoasă natura, apoi l-a îndemnat să creadă în Dumnezeu și providență Filosofii, înzestrați cu o contemplație mai puțin poetică, urmăreau cu aviditate fiecare proces al vieții naturale, indiferent de armonia ei artistică, căutau în observațiile lor nu agitațiile dulci ale inimii, ci legea logică care guvernează lumea neorganizată și organizată Rezultatul dorit a condus la o altă viziune, opusă religiei lui Rousseau, - în opinia dușmanilor pasionați ai tradiției, - filozofic în principal, întrucât se baza pe experimente și observații A apărut materialismul, inspirat de "fierberea generală a minților", entuziasmul pentru descoperirile științifice naturale Nu este greu de determinat dinainte valoarea filozofică pozitivă a unei viziuni asupra lumii creată în acest fel În fruntea entuziaștilor înaintea succeselor științelor naturii se aflǎ Diderot și se poate crede că d'Alembert a tras din el un tip de

gânditor modern Diderot a fost cel care s-a străduit irezistibil pentru generalizări și înțelegere ideologică a experimentelor și a faptelor El a cerut ca studenții de științe naturale, purtați de setea de știință, să se transforme în iubitori, iar apoi în filozofi Iar Diderot a insistat cu ardoare asupra popularizării filosofiei: "să apropiem poporul de punctul în care stau filozofii" *) Enciclopedia a fost un mijloc pentru un scop, iar Diderot a fost creat pentru cel mai entuziast marș pe acest drum *) De Vinterprétation de la nature, XXXIX, XL O s II, - Biblioteca "Runivers" IV IVANOV Pe bună dreptate, în ceea ce privește psihologia sa, s-a subliniat că oroarea originii supranaturale a lucrurilor a coincis cu o credință pasionată în cunoașterea pozitivă Într-adevăr, Diderot "a fost una dintre acele minți care nu tolerează limitele capacității lor de a înțelege și preferau să umple abisul chiar și cu idei fantastice decât să se oprească înaintea necunoscutului" *) Prin urmare, nu este rezonabil să credem că Diderot avea nevoie de influențe exterioare în drumul către concluzii materialiste îndrăznețe, că aștepta un imbold de la Holbach și chiar de la La Mettrie * **) Concluzia opusă este probabilă: Diderot ar putea mai degrabă să se retragă înaintea concluziilor cercului lui La Mettrie și Holbach, deși aceste concluzii erau propriile sale urmași ideologice Și Diderot chiar nu a îndrăznit să-l urmeze pe Helvetius și chiar a scris o infirmare a cărții sale Cu atât mai puțin se presupunea că omul-mașină La Mettrie ar fi făcut o impresie pozitivă asupra lui Entuziasmul lui Diderot nu putea decât să-l surprindă înaintea concluziilor extreme ale materialismului metafizic, iar editorul Enciclopediei a rostit destul de multe cuvinte foarte dure împotriva fanaticii noii religii Dar asta s-a întâmplat tocmai pentru că prozeliții au manifestat tendința de a-și pierde complet bunul simț, de a uita cele mai evidente Fapte de dragul ortodoxiei materialiste Înainte de a critica radicalii științei pozitive, Diderot însuși se străduiește pe aceeași cale Vorbind în mod disprețuitor despre La Mettrie, el dă dovadă de aceeași credibilitate în numele dușmăniei față de superstiție și încearcă să construiască un sistem filozofic prin mijloace cel puțin științifice și logice În primele scrieri ale lui Diderot, el lucrează la noțiunea preferată a timpului său - despre religia naturală, despre legea morală naturală De Sago La Fin du XFIII s P , I, Cp Bersot Etudes sur la Phil du HASH s -Diderot p , ** Lange Gesch des Materialisme Leipzig I - Biblioteca "Runivers" CĂUTARE PENTRU VIZIUNEA LUMIEI Ca de obicei, el atacă simultan "spiritul sistematic", natura neștiințifică a căutărilor metafizice din spatele "cauzelor finale" Omul de știință predă, dar nu creează; el este preocupat de întrebarea cum și nu de ce Dar asta nu înseamnă că pentru filozoful nostru nu există date complet certe pentru contemplarea lumii Sunt "concepte primare și evidente imprimate în inimile tuturor oamenilor O religie bazată pe aceste concepte simple nu poate întâlni necredincioșii Trebuie să creeze un singur popor din toată omenirea " Toate celelalte religii sunt create de entuziaști ignoranți și egoiști ambițioși, iar Diderot glorific conștiința eternă și universală *) Dar motive de natură psihologică l-au împiedicat pe Diderot să se oprească asupra dogmelor lui Voltaire Diderot a ajuns în fruntea Enciclopediei, scopul acestei întreprinderi pe care l-a înțeles în cel mai înalt grad de curiozitate În opinia sa, enciclopedia ar trebui să prezinte un sistem general de cunoaștere pentru ca urmașii să devină mai educați și în același timp virtuoși și mai fericiți **) Aceasta însemna că Diderot a atribuit sistemului său științific semnificația învățăturii morale, adică menită să înlocuiască morala religioasă cu aceasta Cu astfel de

planuri, filozoful nu se putea abține să nu se supună spiritului sistematic, întrucât fiecare Fapt, fiecare concluzie științifică conținea pentru el un sâmbure de adevăr practic și constituia baza unei concluzii morale și instructive Prin urmare, interpretarea datelor științifice naturale a fost intenționată în prealabil pentru un anumit scop, așadar trebuia să fie sistematică și filozofică Diderot stă de bună voie asupra gândului că poate *) O s II, , - , În sochin De Plnterpr de la Nature ( ) și Introduction aux grands principes ( ) O Religion Naturelle în Pensées philosophiques ( ) și o lucrare specială De la suffisance de la Religion Naturelle ( ) idei și argumente similare cu cele ale tuturor celorlalți scriitori pe același subiect **) Diciionnaire, art Enciclopedie Întrebări de filosofie, carte θ Biblioteca "Runivers" IV IVANOV poate că în natură există un fenomen central care unește și include într-un sistem toate Faptele cunoscute și încă necunoscute ale vieții lumii * **)) Expunând această presupunere în , Diderot a repetat gândurile exprimate cu opt ani mai devreme de către distrugătorul privilegiat al spiritului sistemelor Condillac în Eseul său despre originea cunoașterii umane înfățișat "ordinea în căutarea adevărului " Este același în toate științele , și de exemplu Condillac ia matematica se trasează o scară fascinantă de adevăruri: cercetătorul de la cele mai simple adevăruri "insensibil" urcă la cele mai complexe, ideile simple sunt combinate în "diferite grupuri" - în colecții diferite, iar aceste grupuri sunt desemnate prin "semne" "nume speciale" ^ Condillac consideră că în metafizică și morală pot fi raționate cu aceeași precizie ca în geometrie, și forma idei la fel de corecte pe care le formează geometrii, determină sensul obiecțiilor exact și invariabil , poate, crede Condillac, chiar mai bine decât în geometrie ***) Condillac însuși nu a prezentat încercări de sistematizare în domeniul noii gândiri filozofice A acționat mult mai simplu, în contradicție cu învățătura sa despre originea ideilor, a recunoscut două stări diferite ale sufletului uman: înainte de păcatul originar, sufletul nu depindea de sentimente, dimpotrivă, le poruncea și le modifica la propria sa voință și, prin urmare, poseda idei care precedau sentimentele Abia după cădere, sufletul își primește toate ideile prin simțuri Pentru Condillac, acesta este punctul de plecare al psihologiei sale, deși prevede imediat că singurul său scop este să urmărească *) O s P, **) O s ed I, etc ***) b, Introducere* Biblioteca "Runivers" CĂUTARE PENTRU VIZIUNEA LUMIEI experiență și rațiune pe baza Faptelor, pe care nimeni nu le poate pune la îndoială *) Cu o astfel de secvență, lui Condillac i-a fost ușor să pună întrebarea cum dobândește o persoană cunoașterea lui Dumnezeu? și răspunde-i destul de în spiritul filozofiei tradiționale: "Există o lege naturală, adică legea, care are ca temelie voia lui Dumnezeu, o descoperim prin simpla folosire a capacităţilor noastre " În concluzie, recunoaşterea adevărurilor revelaţiei ca scop cel mai înalt al raţiunii umane **) Sa dovedit, într-adevăr, un sistem exact; Diderot nu a putut face pace cu ea, dar remarcile lui Condillac nu au putut decât să-l încurajeze Un alt filozof, nu mai puțin strict cu sistemele decât Condillac, ar putea fi de acord cu el cu privire la scopul, începutul și sfârșitul sistematizării filosofice d'Alembert a refuzat să se amestece în domeniul problemelor religioase, a încercat să facă distincția între filozofie și metafizică, dar indirect s-a opus atât noii religii, cât și noii metafizici În opinia sa, cel mai eficient remediu împotriva inchizitorilor este studiul științelor exacte Și apelează la suverani cu un apel pentru a crea matematicieni printre popoare și, prin urmare, să-și salveze supușii de superstiție și ignoranță Sămânța matematicii

va produce în timp și aproape imperceptibil filozofi Studiul geometriei, spune d'Alembert, va conduce de la sine la Fizica sănătoasă, iar Fizica la adevărata filozofie, care, complet înarmată cu iluminarea, va deveni în curând mai puternică decât toate eforturile superstiţiei Această idee este remarcabilă nu numai pentru epoca enciclopediei, ci va trece cu toată integritatea celor care caută viziunea asupra lumii post-revoluționari, cu mult mai puțin încredere în construcțiile raționale decât în cele moderne ♦) b rr - - **) Traité des sensations O s III, ***) De l'abus de la critique en matière de Religion O c I * Biblioteca "Runivers" IV IVANOV porecle d'Alembert Pentru Diderot, această perspectivă a unei lupte victorioase împotriva ignoranței prin intermediul unui întreg sistem de cunoaștere empirică trebuie să fi fost dovada cea mai elocventă a impracticabilității scepticismului necondiționat Diderot nu avea înclinații matematice, dar a urmat științele naturii vigilent și nerăbdător Fiecare mesaj îi entuziasma mintea plină de exuberante și, cu cât părea mai neașteptat și mai misterios, cu atât temperatura entuziasmului filozofic creștea Este foarte instructiv în acest sens să citești lucrările lui Diderot Înainte ca cititorul să treacă o schimbare neîntreruptă a sentimentelor fierbinți, imagini entuziaste ale imaginației - și totul despre "descoperiri" lichide ", nu se jenează prin verificarea fiabilității lor Concluziile generale sunt gata imediat și, în plus, chiar mai neobișnuite decât premisele Aici sunt folosite liber toate dispozitivele artistice: comparație, alegorie, personificare "Toate școlile teologice" i se par filosofului a fi argumente fără valoare în fața lui Toată teologia și toate bisericile de pe pământ se răstoarnă - oul este oul cel mai obișnuit se naște mișcarea, produce căldură și ca urmare se obține o nouă organizare Acesta este întregul secret al vieții în general și al vieții umane în special, deoarece omul diferă de animale doar prin organizare Dar se pune întrebarea, cum a apărut prima dată viața organică și cum se raportează ea la tărâmul anorganic al naturii? Răspunsul nu provoacă nicio dificultate Un anume englez Needham a făcut un experiment cu făină, întinsă Biblioteca "Runivers" CĂUTARE PENTRU VIZIUNEA LUMIEI ea în apă, făina a început să fermenteze și în ea au apărut creaturi microscopice Dovadă neîndoielnică de generare arbitrară! Adevărat, Voltaire i-a ridiculizat crunt pe Needham și pe cei care, pe baza experienței sale, au ajuns la concluzia că omul poate fi făcut din făină de grâu și că totul este creat de natură și chimie, iar tu te poți descurca complet fără Dumnezeu *) Diderot înțelege subiectul mai bine decât Voltaire și trece de la experiența cu făina la ideea originii omului Tot mai instructiv este raportul lui Réaumur, un savant venerabil, dar evident stăpânit de entuziasmul nu mai puțin decât al celor mai exuberante minți filozofice Réaumur a povestit publicului despre încrucișarea unui iepure cu un pui Mesajul s-a întâlnit imediat cu proteste în știință, dar în filozofie dă naștere unei discuții despre încrucișarea în cea mai largă gamă posibilă și duce la un proiect de creare a unor noi specii de animale Descoperirea complet de încredere a lui Tremblay - capacitatea unui polip de a se înmulți prin diviziune - a dobândit autorului o faimă zgomotoasă și în întreaga lume **) Descoperirea a fost un mare pas spre teoria unității lumii organice: un polip, un animal în multe organe și funcții, are capacitatea plantelor de reproducere Diderot nu s-a putut opri la un astfel de fapt și Fantasia a început să deseneze pentru el oameni polipi Dar cele mai importante și pozitive concluzii se fac pe baza observațiilor fiziologice asupra omului De exemplu, într-unul din azilurile pariziene a murit un bărbat cu poziţia inversă a organelor

interne Un fapt destul de comun şi raportat de Buffon într-un număr mare de exemple: concluzia Filosofului: "Să ne vorbească atunci despre cauzele finale! Și *) Dumnezeule Răspunsul dlui de Voltaire au system de la Nature Au chateau de Ferney , O Needham'i y Cuvier, III, - , IV, **) Cuvier III; - Biblioteca "Runivers" IV IVANOV Pe baza unei operații la creier, a fost obținut un "fapt curios": funcțiile organelor depind de starea creierului, astfel încât o persoană poate fi "reînviată și ucisă" după bunul plac Concluzia este următoarea: viața mentală a omului este aceeași cu fenomenele observate într-o pânză cu un păianjen în centru Cea mai mică atingere pe unul dintre fire provoacă instantaneu mișcare în întreaga rețea Se poate face o comparație și cu un roi de albine care tocmai au zburat dintr-un stup Se adună într-o ghirlandă lungă pe o ramură de copac și, se dovedește, este un animal întreg, un individ Mișcarea unei singure albine pune instantaneu în mișcare întregul roi, ca și cum ar fi o creatură cu cinci sau șase sute de capete Aceste comparații sunt suficiente din punct de vedere filozofic pentru a explica în om conștiința unității sale, sentimentul personalității, deși el este format doar din organe materiale În acest fel se elimină dualismul recunoscut de Condillac El nu vedea unitatea în "masa materială", și recunoștea principiul ideal drept purtător*) Acest lucru l-a ajutat pe Condillac să prezinte ulterior considerații în favoarea sistemului abstract cerut De asemenea, Diderot avea nevoie de un sistem și a stabilit unitatea pe comparații El nu-și ascunde scopul Întrebarea unității tuturor regnurilor naturii este rezolvată pentru el în sens afirmativ "Fiecare animal este mai mult sau mai puțin decât un om; fiecare mineral este mai mult sau mai puțin o plantă; fiecare plantă este mai mult sau mai puțin un animal În natură, nimic nu este bine delimitat totul se alătură unul cu altul totul este un lanț neîntrerupt " Nu există entități, nici măcar individualități, există o singură individualitate - totul O ființă este suma unui anumit număr de tendințe Speciile sunt tendințe la propria lor limită *) Essai sar ? origine O S I, - , Biblioteca "Runivers" CĂUTARE PENTRU VIZIUNEA LUMIEI Viața este rezultatul acțiunilor și influențelor Viu - acționez și acționez în masă mort - acționez și acționez în particule A te naște, a trăi, a muri înseamnă a schimba Formele Acesta este sistemul real, spuneți Fără îndoială, filosoful va răspunde: este o filozofie foarte înaltă și sistematică, iar filosoful crede că, cu cât cunoașterea umană face mai multe progrese, cu atât această filozofie se va confirma *) Combinând concluzii separate într-un sistem, filosoful aruncă simultan un reproș "imaginației prea înguste" a oamenilor de știință, în cazul în care nu-i recunosc unitatea În acest reproș, întreaga psihologie ne este deja cunoscută pe baza altor date Citește filozofia din Omul de știință adună Fapte, iar aceste Fapte formează adesea un "haos indigerabil " "A fi filosof înseamnă a avea principii ferme, și mai ales o metodă bună, de a da socoteală despre aceste Fapte și de a trage consecințele corecte din ei"-^ legitime consecinţe Tocmai am văzut cum un filozof tinde să tragă concluzii și cât de "legitimate" sunt acestea rețin și își amintesc tot ceea ce poate, în orice sens, să-și confirme sistemul și, dimpotrivă, nu observă aproape o singură obiecție, indiferent cât de mult prezintă, sau scapă de ele cu vreo remarcă frivolă Diderot nu îl caracterizează doar parțial pe filozoful său *) Entretien entre Alembert et Diderot - Le Ré ve de d'Alembert ( ) O S II, iió, - , - , - , - Biblioteca "Runivers" IV IVANOV această metodă, dar chiar îi clarifică sensul modern: "caracterul științific al lucrării" - G air scientifique - este, în cuvintele sale, demodat în rândul cititorilor*) Dar acest lucru nu i-a împiedicat deloc farmecul

pentru autor și pentru mulți contemporani și descendenți, cu atât mai mult cu cât principala forță creatoare a sistemului a fost alocată cu generozitate de către natură mai multor Filosofii IV Ivanov (Va urma) *) Lettre sur les Sourds et Muets O C I, Biblioteca "Runivers" Eseu despre învățăturile contemporane despre suflet *) În acest articol, îmi propun să familiarizăm cititorii noștri cu învățăturile filosofice moderne despre suflet * Voi începe prin a lua în considerare acea doctrină care se numește de obicei monism psihofizic sau paralelism Pentru a face această doctrină destul de clară, voi lua în considerare condițiile istorice în care a apărut Acest lucru ne va permite să înțelegem necesitatea logică prin care trebuie să fi apărut această doctrină Ea apare tocmai în strânsă legătură cu învățăturile lui Descartes Descartes, pentru a explica tot ce există: spiritul și natura, a recunoscut existența a două substanțe, spirituale și materiale, radical diferite una de cealaltă Substanța spirituală are doar capacitatea de a gândi, dar nu are extensie; substanța materială are extensie, dar nu are capacitatea de a gândi Corpul nu este niciodată fără extensie, spiritul fără gând Pentru activitatea uneia și a celeilalte substanțe, există legi destul de deosebite Substanța materială se supune numai legilor mecanice, adică se poate pune în mișcare, poate da mișcare unui alt corp; substanţa spirituală poate numai *) Dintr-o prelegere publică susținută la Kiev în semestrul de primăvară din Biblioteca Runiverse G CHELPANOV gândi Prin urmare, Descartes credea că nu poate exista nicio interacțiune între substanța materială și cea spirituală, adică corpul nu poate avea nici un efect asupra sufletului, la fel cum sufletul nu poate avea nici un efect asupra corpului Mișcarea oricărui corp nu poate proveni decât din mișcarea altui corp În plus, Descartes a presupus că, dacă, de exemplu, un corp se mișcă și se întâlnește cu un alt corp pe drum și îl pune pe acesta din urmă în mișcare, atunci își pierde exact la fel de mult din mișcare cât a dat mișcare celuilalt corp În acest sens, cantitatea t de mișcare în lume este neschimbată Prin urmare, ar fi complet de neînțeles dacă sufletul ar fi capabil să producă mișcarea corpului Atunci ar trebui să schimbe impulsul total Dar acest lucru este imposibil Astfel, după Descartes, toate mișcările corpului uman trebuie explicate fără intervenția unui principiu spiritual; Corpul uman este, parcă, o mașină ale cărei acțiuni se desfășoară exclusiv conform legilor mecanice, iar în acest sens Descartes este unul dintre fondatorii interpretării mecanice a fenomenelor vieții ' Dar negând interacțiunea, Descartes nu și-a putut duce în mod constant punctul de vedere până la capăt Alături de negarea interacțiunii, găsim în scrierile sale și recunoașterea efectivă a interacțiunii Astfel, de exemplu, el spune că sufletul are puterea de a pune glanda pineală în mișcare Într-un cuvânt, Descartes nu s-a putut elibera de acele contradicții în care trebuia să cadă, negând posibilitatea interacțiunii dintre spirit și materie În aceeași poziție găsim această școală -yAeyieev eyu Adepții săi, ca și el, au pornit de la recunoașterea faptului că trupul și spiritul sunt fundamental diferite unul de celălalt, că nu poate exista nicio interacțiune între ele, deoarece sufletul poate doar gândi și totul Biblioteca "Runivers" ESEU DE DOCTRINE MODERNE DESPRE SUFLETE corporalul nu poate decât să se miște Dar nu puteau să nu vadă că existau Fapte care dovedesc interacțiunea lor De exemplu, în sufletul meu există o "dorință" de a face o "mișcare" cu mâna, iar mâna intră în mișcare Ceva psihic, dorința, are un efect asupra corpului meu Dacă o rază de lumină acționează asupra ochiului meu, atunci am - o senzație de lumină, prin

urmare, ceva Fizic produce o senzație în sufletul meu Cum să explic aceste fapte de interacțiune din principiile de bază ale FILOZOFIEI lui Descartes? Întrucât această interacțiune le părea imposibilă și totuși a existat o interacțiune reală între procesele mentale și fizice, adepții lui Descartes au presupus că, pentru a o explica, este necesar să admitem intervenția lui Dumnezeu Ei și-au imaginat chestiunea în felul următor: atunci când am dorința de a face o mișcare cu mâna mea, atunci nu aș putea face asta, deoarece sufletul meu nu este capabil să facă o mișcare a corpului, dar Dumnezeu mă ajută cu cei care la aceasta moment face mișcarea mâinii mele Exact în același mod, atunci când orice excitație de lumină, sunet etc îmi afectează organele de simț, atunci senzația apare datorită intervenției lui Dumnezeu După cartezieni, acțiunea sufletului asupra trupului și a corpului asupra sufletului, sau, ceea ce este la fel, corespondența dintre procesele fizice și cele mentale, este posibilă doar ca urmare a intervenției lui Dumnezeu Această teorie poartă numele de ocazionalism în istoria filozofiei *), iar cu unele modificări apare mai târziu la Leibniz (- ib) sub denumirea de armonie prestabilită Leibniz, ca și Descartes, nu a considerat posibil să se permită interacțiunea între *) Conform acestei teorii, trupul si sufletul nu sunt cauze in sensul propriu, ci sunt cauze contingente sau aparente (causae per occasionem) pentru schimbarile care au loc intr-una sau alta Sunt doar ocazii, ocazii pentru funcționarea adevăratei cauze - Dumnezeu Biblioteca "Runivers" G CHELPANOV acasă și materie, dar nu am fost de acord cu ocazionaliștii, pentru că am crezut că, dacă au dreptate, că Dumnezeu intervine în "cursul fenomenelor" naturale cu privire la fiecare dintre acțiunile noastre, atunci fiecare dintre faptele noastre ar fi un miracol Pentru a înțelege propria sa teorie a armoniei prestabilite, ne vom îndrepta atenția către comparațiile pe care le face despre doctrinele sufletului În opinia sa, ne putem imagina două ceasuri de perete, care, în perfectă concordanță între ele, arată întotdeauna aceeași oră Acest acord între două ceasuri poate fi imaginat ca având loc din următoarele trei cauze În primul rând, ne putem imagina că mecanismul unui ceas este conectat la mecanismul altuia, astfel încât mișcarea unui ceas are un efect asupra mișcării altora În al doilea rând, se poate imagina că un muncitor priceput, care se află între două ceasuri, cu ajutorul unei mișcări a mâinii, stabilește un acord între ele În al treilea rând, ne putem imagina că un meșter priceput a aranjat ceasul în avans, astfel încât un ceas să arate la fel ca celălalt Aceeași relație poate fi imaginată existentă între corp și suflet Primul caz este interacțiunea recunoscută în viața de zi cu zi; al doilea caz este cooperarea lui Dumnezeu, recunoscută de școala carteziană, iar, în final, al treilea caz este armonia prestabilită a lui Leibniz Leibniz a fost acela care a crezut că Dumnezeu nu intervine de fiecare dată când este necesar să se stabilească acordul între procesele corporale și cele mentale, ci că a stabilit odată pentru totdeauna că un astfel de proces mental anume ar trebui să corespundă unuia sau altul material; cutare sau cutare proces material - cutare sau cutare spirituală Aceasta explică de ce există o corespondență constantă între procesele materiale și cele spirituale Biblioteca "Runivers" ESEU DE DOCTRINE MODERNE DESPRE SUFLETE Spinoza (-) a rezolvat aceeași chestiune a acordului dintre fenomenele mentale și cele fizice într-un mod cu totul original De asemenea, a pornit de la principiile de bază ale lui Descartes despre diferența fundamentală dintre mental și fizic De asemenea, ca și Descartes, credea că există legi speciale pentru lumea psihică și cea fizică, că nu există interacțiune între suflet și corp, că sufletul nu poate interfera cu

acțiunile corpului *), că toate fenomenele materiale care apar în corpul nostru sunt explicate legile pur mecanice Corpul nostru poate efectua o serie întreagă de mișcări oportune fără nicio intervenție a sufletului; așa că, de exemplu, un nebun, o persoană în stare de somnambulism, efectuează o serie întreagă de mișcări destul de convenabile și este fără îndoială că în astfel de acțiuni, efectuate fără conștiință, sufletul nu ia nicio parte Același lucru trebuie spus și despre mișcările instinctive, care, la fel, își țin caracterul oportun nu din influența sufletului, ci exclusiv din trup Spinoza credea că minunatul acord care există între acțiunile mentale și cele fizice poate fi explicat printr-o singură presupunere, și anume, presupunerea că sufletul și trupul sunt unul și același, dar privite doar din două puncte de vedere diferite Spinoza, deși era de acord cu Descartes că există o diferență fundamentală între fizic și mental, nu a fost însă de acord cu faptul că, pentru a explica tot ce există, este necesar să acceptăm două substanțe, spirituală și materială, dar crezut că este suficient să recunoaștem o substanță În opinia sa, această substanță, direct inaccesibilă cunoașterii umane, este dezvăluită *) Vezi Ethica III recuzită scolar minții umane sub formă de atribute, dintre care două sunt disponibile cunoașterii umane și anume: gândirea și extensia Prin urmare, remarcăm, după Spinoza, există o substanță, care se găsește sub forma a două atribute; dar gândirea și extinderea sunt descoperirea uneia și aceleiași substanțe În esență, ele reprezintă același lucru, pe care îl cunoaștem în moduri diferite, ca să spunem așa, din două puncte de vedere Cu această presupunere, problema corespondenței dintre Fizic și psihic este foarte ușor de rezolvat Ele sunt de fapt una și aceeași și, prin urmare, este de înțeles de ce există o corespondență completă între ele, pe care Spinoza a formulat-o în expresia: "ordinea și legătura reprezentărilor este aceeași cu ordinea și legătura lucrurilor" Numai prin asumarea unei identități între psihic și Fizic se putea înțelege corespondența dintre ele Când spune că spiritul și materia sunt una și aceeași, dar privite doar din puncte de vedere diferite, atunci această explicație a lui Spinoza nu este pe deplin clară și numai atunci când luăm în considerare învățăturile moderne poate deveni de înțeles Să ne întoarcem așadar la opiniile filosofilor moderni cu privire la aceeași problemă În secolul actual, științele experimentale: anatomie, fiziologie, chimie etc , au furnizat o cantitate imensă de material care demonstrează corespondența dintre fenomenele fizice și cele mentale Se știe că în regnul animal cu cât sistemul nervos este mai perfect, cu atât abilitățile psihice îi corespund mai mari Activitatea mentală este însoțită de o modificare a circulației sângelui în creier; odată cu scăderea activității creierului, scade și activitatea mentală; odată cu distrugerea acestor sau a altor părți ale creierului, părțile corespunzătoare din sfera psihică cad Există multe mai multe fapte diferite care indică faptul că, împreună cu cu o schimbare în nucleul fizic, se fac schimbări în sfera psihică și, invers, odată cu o schimbare în sfera psihică, se fac schimbări în sfera fizică Apărătorii materialismului au încercat să interpreteze acest Fapt în așa fel încât mentalul să fie un produs al Fizicului, încât Fizicul să fie cauza proceselor mentale, încât să le dea naștere Acest lucru ei dovedesc în principal prin considerația că fizicul este de conceput fără psihic - de exemplu, circulația sângelui, digestia, respirația sunt concepebile fără procesele mentale corespunzătoare, în timp ce psihicul fără fizic este de neconceput

Eșecul acestui punct de vedere constă în faptul că materialiștii înțeleg greșit cuvântul cauzalitate* de obicei, prin cauză se înțelege ceva creativ, creativ, în timp ce dintr-un punct de vedere strict empiric, o astfel de înțelegere a cauzalității este greșită Dacă spunem că A este cauza lui B, nu vrem să spunem că am înțeles legătura interioară dintre A și B Singurul lucru pe care îl putem spune este să admitem că atunci când apare A, atunci împreună B apare și cu el Când nu există A, atunci nu există B etc Nu dorim să mai spunem nimic atunci când spunem că există o legătură cauzală între A și B Acest lucru a determinat filozofii empiriști moderni să încerce să elimine însuși conceptul de cauzalitate și să introducă în schimb conceptul de relație funcțională, care este folosit în matematică Ce este o relație funcțională este foarte ușor de explicat cu ajutorul următorului exemplu Avem o expresie pentru aria unui cerc K=kg* Intre aceste doua valori exista o relatie Functionala Acest lucru trebuie înțeles după cum urmează: valoarea lui K și valoarea lui r se pot schimba, adică crește sau scade, dar se schimbă Biblioteca "Runivers" G CHELPANOV Diferențele dintre o cantitate și alta sunt legate între ele și tocmai în așa fel încât dacă Æ crește, adică, aria cercului, atunci crește și r, adică raza cercului, dacă K scade, atunci scade și r Cu alte cuvinte, esența relației funcționale constă în faptul că o anumită modificare a unei alte valori este asociată cu o modificare a unei mărimi Avenarius și Mach au sugerat că ar fi destul de oportun dacă, în locul conceptului de cauzalitate, ar fi introdus în știință conceptul de relație funcțională Potrivit lui Avenarius, de exemplu, în relația dintre Fizic și mental, este cel mai oportun să se introducă conceptul de relație funcțională, iar apoi multe dificultăți au fost eliminate La fel ca într-o Funcție matematică este indiferentă care dintre cele două mărimi o numim variabilă independentă și pe care variabilă dependentă, așa și aici: putem considera Fizicul ca fiind variabil independent, atunci mentalul va fi variabil dependent și, invers, putem considera că mentalul este variabil independent, atunci fizicul va fi o variabilă dependentă În acest fel, se exprimă atât dependența Fizicului de psihic, cât și a psihicului de Fizic Atunci am putea spune că fenomenele Fizicului și fenomenele Psihicului corespunzătoare acestora apar simultan Nu vom spune că procesele mentale sunt create de cele fizice, sau invers, ci vom spune doar că atunci când avem aceste sau alte procese mentale în suflet, atunci acestea sau alte procese materiale au loc în organismul nostru în acel moment ; putem spune că atunci când anumite procese fiziologice au loc în creierul nostru, atunci acele sau alte procese mentale corespunzătoare acestora au loc în suflet Vom spune că procesele mentale și procesele lor fizice corespunzătoare au loc simultan, unul lângă celălalt, sau, după cum spun unii, paralel unul cu celălalt Folosind aceasta Biblioteca "Runivers" ESEU DE DOCTRINE MODERNE DESPRE SUFLETE În cazul termenului "paralel", filosofii vor doar să spună că, la fel cum două linii paralele merg una lângă alta fără să se întâlnească, tot atât procesele fizice, cât și cele mentale au loc unul lângă celălalt, unul cu celălalt, fără a se lega unul cu celălalt , fără a intra în interacțiune unul cu celălalt " Este ușor de observat că apărătorii moderni ai doctrinei paralelismului fenomenelor mentale și fizice sunt în același punct de vedere cu Descartes, ocazionaliștii, Leibniz, atunci când și-au asumat existența a două lumi care nu interacționează între ele Iar paraleliștii moderni recunosc două legi diferite pentru fizic și psihic Fizicul reprezintă un cerc separat, închis de fenomene Se explică numai prin Fizic Aici domnesc doar legile mecanicii Aici

totul se explică prin mișcările particulelor materiale Mișcarea materialului își are începutul din mișcarea materialului, psihicul se explică din psihic; Aici domnește propria sa cauzalitate, și anume așa-numita cauzalitate psihică De exemplu, dacă o "reprezentare" A este urmată de un "sentiment" B, atunci putem spune că A, ceva psihic, este cauza lui B Cauzalitatea în sfera psihică este și ceva închis Astfel, și conform ideii paraleliștilor moderni, există parcă două lumi, închise și separate una de cealaltă, în care procesele se desfășoară în armonie, unele cu altele, exact ca la Leibniz, conform lui pre- armonie stabilită Dar filozofii moderni, desigur, nu au putut evita întrebarea de ce acțiunea acestor două lumi diferite este în acord una cu cealaltă și aici este diferența dintre cele două grupuri de filosofi Unii susțin că este suficient să se precizeze legătura care există între fizic și psihic Destul de Întrebări de filosofie, carte Yu Biblioteca "Runivers" G CHELPANOV este suficient să spunem că ele apar în paralel între ele Alții constată că acest lucru nu este suficient, că este necesar să explicăm ce fel de rațiune există, ce fel de legătură internă există între psihic și Fizic, datorită căruia se stabilește raportul indicat Primii pot fi numiți susținători ai paralelismului empiric; al doilea pot fi numiți susținători ai monismului sau a doctrinei unității, identității mentalului și a fizicului Ei sunt numiți și susținători ai monismului psihofizic sau ai neo-spinozismului Prin acest nume de familie ei doresc să indice legătura care există între învățăturile moderne și învățăturile lui Spinoza Înainte de a trece la clarificarea întrebării de ce există o corelație corectă între procesele fizice și cele mentale, voi arăta cum susținătorii paralelismului psihofizic explică propoziția conform căreia psihicul are întotdeauna psihicul ca sursă Această propoziție pare a fi contrazisă de cea mai simplă observație De exemplu, un clopoțel tremură: avem o senzație de sunet Cea mai simplă și firească explicație este că tremurul clopotului (ceva Fizic) este cauza senzației (ceva psihic) Dar apărătorii paralelismului psihofizic constată că acest lucru ar fi greșit, că senzația, conform teoriei lor, ar trebui să se nască din senzație; dar cel mai greu este să le explici acest lucru, pentru că fără tremurul clopotului, senzația de sunet nu ar fi putut apărea Apărătorii paralelismului psihofizic, pentru a demonstra că fenomenele psihice au ca sursă doar psihicul, subliniază faptul că fiecărui proces psihic îi corespunde un fel de proces fiziologic și, dimpotrivă, că în creierul nostru fiecare proces fiziologic este însoțit printr-un anumit proces psihic cel puțin acesta din urmă nu a putut fi descoperit de noi Când avem un fel de serie fizică, atunci Biblioteca "Runivers" ESEU DE ÎNVĂȚARE MODERNĂ DESPRE SUFLET departe de a putea indica întregul set de condiții care participă la generarea acestui fenomen; de exemplu, pentru un om de rând, zborul unei ghiulele dintr-un tun este rezultatul arderii prafului de pușcă și al faptului că există încă procese intermediare precum formarea de gaze cu o anumită elasticitate, influența elasticității, influența gravitației, rezistența aerului etc , îi rămâne complet necunoscută Ne aflăm în aceeași poziție atunci când dorim să stabilim cauzele apariției unei senzații sonore după ce a apărut tremurul unui clopot Că tremurul clopotului a fost una dintre condițiile premergătoare apariției senzației de sunet este fără îndoială; și că există încă numeroase stări mentale care preced apariția senzației de sunet, aceasta ne rămâne necunoscută Aceste numeroase stări psihice sunt, conform susținătorilor paralelismului psihofizic, sursa senzației de sunet, unul dintre motivele pentru care sunt modificările fiziologice generate de tremurul clopotului Așa este

explicația propoziției că psihicul își are sursa în psihic* Să luăm acum în considerare doctrina monismului, tocmai acea concluzie necesară din doctrina paralelismului psihofizic, conform căreia psihicul și fizicul sunt două laturi ale unuia și aceluiași fenomen, că psihicul și fizicul sunt una și aceeași, dar privite doar din două puncte de vedere diferite Fundamentarea identității mentale și fizice este unul dintre cele mai slabe puncte ale monismului psihofizic Apărătorii monismului oferă următoarea interpretare a identității din punctul de vedere al teoriei cunoașterii În general, din punctul de vedere al teoriei populare a cunoașterii, *) Vezi Wundt Prelegeri despre sufletul omului și al animalelor SPb , Paulsen (Introduction to Philosophy, nd ed , pp -) explică acest lucru oarecum diferit * Biblioteca "Runivers" G CHELPANOV există o diferență uriașă între lumea spirituală și lumea materială, între subiect și obiect, între "eu" și "nu-eu" De fapt, acest lucru nu este adevărat "Lucrurile materiale și procesele materiale, pe de o parte, iar fenomenele mentale, pe de altă parte, nu sunt deloc diferite Ambele se încadrează în conceptul de fenomene ale conștiinței, iar aceste fenomene, în plus, sunt reciproc corelate între ele Diferența lor sau opusul lor constă doar în faptul că primul tip de fenomene pot fi obiectivate, iar al doilea este lipsit de această proprietate "*) Adică, cu alte cuvinte, nu există nicio diferență între lumea interioară și lumea exterioară, așa cum se recunoaște de obicei Unul și același conținut poate fi atât intern, cât și extern, în funcție de punctul de vedere din care îl privim Prin urmare, în general, se obține distincția dintre exterior și interior În primul rând, ce este intern și extern? Dacă luăm în considerare ceva care este în afara noastră: o piatră, apă, atunci acesta este un obiect de observație externă Dacă percepem orice "idee", "sentiment", atunci acesta este ceva intern Fiecare proces mental este ceva intern Din acest punct de vedere, creierul, de exemplu, este ceva extern lungimea și alte proprietăți Acum trebuie să arătăm că creierul și procesul mental sunt două părți ale aceluiași fenomen Acesta pare a fi un lucru cu totul de neconceput, pentru că există o diferență fundamentală între fizic și psihic: unul este extins, celălalt nu este extins Cum pot fi unul și același? Dificultatea pare insolubilă, dar apărătorii monismului pornesc de la propunerea că, de fapt, din punctul de vedere al *) Ryl Teoria științei și metafizicii, p Wundt Eseu de psihologie § Taine De l'intelligence Carte IV Ch IX Biblioteca "Runivers" ESEU DE DOCTRINE MODERNE DESPRE SUFLET Conform teoriei cunoașterii, nu există nicio diferență fundamentală între procesele materiale și cele mentale, deoarece totul material nu este altceva decât totalitatea ideilor noastre Ce este, de exemplu, o bucată de piatră? O bucată de piatră are o anumită întindere, o anumită greutate, culoare, rugozitate etc , dar spațiul, culoarea, greutatea, rugozitatea sunt altceva decât senzațiile noastre, astfel încât piatra este de fapt totalitatea senzațiilor noastre, adică elemente mentale Dacă vorbim despre lucruri materiale, atunci în realitate vorbim despre ele ca pe o colecție de elemente mentale; și că sufletul nostru este o anumită totalitate de gânduri, sentimente, dorințe etc , este de la sine înțeles Astfel este clar că între mental și fizic; din punctul de vedere al teoriei cunoașterii, nu există o diferență esențială; ele sunt, ca să spunem așa, țesute din același material, ceea ce face clară identitatea lor unul cu celălalt, precum și faptul că sunt două părți ale aceluiași fenomen, că creierul și fenomenele mentale sunt una și aceeași, privite din două puncte de vedere diferite Acest lucru poate fi ilustrat cu următorul exemplu Dacă, de exemplu, "gândesc", am un fel de "dorință", un fel de "decizie

volitivă", atunci în procesele creierului meu de mișcare a unor tipuri de particule din creier etc , știu că am cutare şi cutare gând, cutare sentiment Dar dacă, în timp ce mă gândesc, un fiziolog, cu ajutorul unor instrumente îmbunătățite, ar începe să examineze procesele care au loc în creierul meu, el ar percepe același lucru pe care îl percep și eu, dar numai cu alte laturi, t -e ceea ce eu numesc gând ar fi pentru el mișcarea particulelor din creier Diferența dintre gândire și mișcarea particulelor creierului provine din faptul că privim același lucru din două puncte de vedere diferite Biblioteca "Runivers" G CHEL P A N OB nya: ceea ce consider eu din interior, fiziologul examinează din exterior; de fapt, ceea ce considerăm amândoi este unul și același Starea de fapt aici este astfel încât nu pot privi același lucru din ambele puncte de vedere în același timp Astfel, trebuie să înțelegem ideea că spiritualul și materialul sunt unul și același lucru, privit din două puncte de vedere: din interior și din exterior Asta explică totul Când ocazionaliștii au recunoscut acordul dintre mental și fizic, atunci pentru ei fizicul și mentalul erau două lumi diferite, între care au recunoscut paralelismul Susținătorii monismului sunt într-o altă poziție Ei acceptă pur și simplu identitatea ambelor procese "Nu avem dreptul să spunem", spune Ril, "că voința corespunde doar inervației creierului; trebuie, dimpotrivă, să spunem hotărât că voința este unul și același proces, care apare contemplației obiective ca inervație centrală și contemplației subiective ca impuls al voinței ' Apărătorii monismului psihofizic au încercat să explice incomprehensibilitatea identității psihicului și fizicului cu ajutorul diverselor comparații figurative Fechner, unul dintre cei mai eminenți apărători ai acestei doctrine în ultima vreme, a folosit următoarea comparație pentru a explica propoziția că psihicul și fizicul sunt două laturi ale aceluiași fenomen Imaginează-ți un cerc Dacă te afli în interiorul unui cerc, atunci cercul ți se va părea concav; dacă stai în afara cercului, același cerc ți se va părea convex Această comparație arată că același lucru, privit din două puncte de vedere diferite, ne poate apărea diferit Exact în același mod în relația dintre mental și fizic Unul și același, considerat din interior, prezentând *) Teoria științei și metafizicii, p Biblioteca Runiverse Eseuri ale oamenilor de știință moderni despre suflet este psihic pentru noi, privit din exterior, ne apare ca fizic O altă comparație a lui pare să descrie mai bine relația dintre psihic și fizic "Sistemul solar, privit de la soare, prezintă o vedere complet diferită de cea de pe pământ De acolo reprezintă lumea lui Copernic, de aici Ptolemeu Nu există posibilitatea ca același observator să observe ambele sisteme lumii, deși ambele sunt inseparabil legate * *) O comparație similară este făcută de Tan: el aseamănă tot ce există cu o carte scrisă în două limbi, dintre care una este originalul, iar cealaltă este o traducere a acestui original Originalul este mental, iar traducerea este fizică Același conținut în două forme diferite Toate aceste comparații servesc aceluiași scop: ele doresc să arate că nu putem percepe psihicul și, în același timp, percepem cealaltă parte a lui, adică Fizic Ceea ce stă la baza Contagiunii fizice și mentale poate fi privit doar dintr-o parte - fie din interior (mental), fie din exterior (fizic) Cea mai bună comparație, după părerea mea, a fost oferită de Ebbinghouse Imaginați-vă cupe sferice imbricate una în alta Să ne imaginăm în continuare că suprafețele acestor cupe au facultatea de percepție Este ușor de înțeles că unele suprafețe ar percepe doar suprafețe convexe, iar altele doar concave, fără să bănuiască măcar că ceea ce percep ei în același timp apare ca concavitate și ca convexitate Dar dacă unele

fiinţe, de exemplu, omul, ar lua în considerare acelaşi lucru, ar vedea că ele reprezintă acelaşi lucru Suntem în aceeaşi poziţie când luăm în considerare *) Elemente d Psychophysik V I p Biblioteca "Runivers" G CHELPANOV ne sami pe noi insine; ne putem contempla fie din interior, fie numai din exterior, iar odată ce ne percepem fie doar ca spiritual, fie ca fizic Prin această comparaţie, Ebbinghaus vrea să spună că ni se pare că fenomenele spirituale şi cele materiale sunt diferite pentru că le percepem în moduri diferite; dar dacă le-am putea percepe în acelaşi timp, ni s-ar părea una şi aceeaşi Aceasta este esenţa monismului psihofizic, pe care trebuie să-l distingem cu grijă de paralelismul psihofizic Paralelismul empiric este o doctrină empirică care afirmă doar existenţa unei anumite corespondenţe între fenomenele psihice şi cele fizice; monismul psihofizic, pe de altă parte, încearcă să explice această corespondenţă prin recunoaşterea unităţii lor Se poate susţine paralelismul empiric fără a merge atât de departe încât să caute explicaţii pentru el - mai ales că aceste explicaţii conduc în cea mai mare parte la ipoteze metafizice Acesta este motivul pentru care este necesar să distingem cu atenţie un susţinător al paralelismului de altul De exemplu, Avenarius este un susţinător al paralelismului doar empiric, deoarece consideră că monismul conform căruia creierul şi sufletul sunt două părţi ale aceluiaşi fenomen este complet greşit Göfding se dovedeşte a fi un paralelist de alt tip; el recunoaşte unitatea dintre spirit şi materie, dar nu întreabă care este esenţa acelui principiu unic, ale cărui două părţi sunt spirit şi materie, şi consideră necesar să adauge că teoria sa nu exclude posibilitatea de a construi un ipoteza metafizică Wundt distinge aceste două puncte de vedere În psihologia empirică, el este un susţinător al paralelismului empiric; în metafizica sa, el consideră necesară recunoaşterea celui care stă la baza fenomenelor fizice şi psihice Biblioteca "Runivers" ESEU DE DOCTRINE MODERNE despre SUFLET Herbert Spencer este un monist în sensul lui Spinoza Aşa cum Spinoza credea că la baza tuturor fenomenelor stă o substanţă, ale cărei atribute sunt spiritul şi materia, tot aşa Spencer presupune că la baza tuturor fenomenelor stă o realitate necunoscută, de neînţeles, a cărei manifestare este spiritul şi materia Recunoscând ceva în sine, aflat în afara experienţei imediate, Herbert Spencer devine un metafizician de tip Spinoza Monismul este acum foarte popular şi are mulţi apărători eminenti În Anglia, reprezentanţii săi sunt Wen şi Herbert Spencer, în Franţa Taine şi Ribot, în Germania Wundt, Paulsen, Ebbinghaus, Jodl; În fine, printre reprezentanţii monismului, trebuie amintit şi cunoscutul psiholog danez Geoding în Rusia Dacă ar fi să ne întrebăm care sunt motivele acestui succes al monismului, atunci, după toate probabilităţile, ar trebui să recunoaştem două astfel de motive, ştiinţifice şi filozofice Din punct de vedere ştiinţific, paralelismul psihofizic pare atrăgător pentru că este, ca să spunem aşa, un punct de vedere destul de indiferent, recunoscând în mod egal atât drepturile mintalului, cât şi ale Fizicului; de altfel, din acest punct de vedere, care neagă interacţiunea dintre spirit şi materie, interpretarea fenomenelor vitale rămâne neatinsă Aici nu este admisă intervenţia unui principiu mistic, cu care ştiinţa naturii nu se poate socoti Aici toate fenomenele corporale sunt explicate prin cauze fizico-chimice Acest punct de vedere prezintă interes şi în sensul că, recunoscând paralelismul constant dintre fenomenele mentale şi cele fizice, oferă un mare serviciu psihofiziologiei, întrucât consideră că cercetarea psihologică este legitimă acolo unde scopul fiziologic continuu este întrerupt şi, invers, , consideră Biblioteca "Runivers" G CHELPANOV

Investigația fiziologică se topește în lege acolo unde lanțul psihic este întrerupt Motivul filozofic al succesului monismului este acesta În secolul actual, există tendința de a construi o viziune idealistă asupra lumii pe principii științifice Paralelismul psihofizic pare să îndeplinească cel mai bine cerințele științifice moderne Mai mult decât atât, dacă paralelismul este realizat în mod consecvent până la sfârșit, atunci va fi posibil să recunoaștem nu numai animația omului și a animalelor, ci și a plantelor și, de asemenea, întreaga lume anorganică Atunci se va dovedi că tot ceea ce există în lume este animat și, din moment ce psihicul este doar partea interioară a acesteia, a cărei latură exterioară este Fizicul, și din moment ce latura psihică reprezintă realitatea așa cum este ea în sine, Fizicul este doar o manifestare exterioară, atunci se poate spune că cel mai important aspect al realității este spiritualul Potrivit lui Paulsen, de exemplu, viața ta trupească servește ca o oglindă a vieții mele spirituale, sistemul corporal de organe este o expresie a voinței și a sistemului motivelor sale care este accesibil percepției mele exterioare; corpul este înfățișarea sau înfățișarea sufletului " Potrivit lui Wundt, "ființa spirituală este realitatea proprie a lucrurilor" Astfel, principiul spiritual exprimă esența realității; sarcina vieții lumii este dezvoltarea laturii spirituale, crearea de binecuvântări spirituale etc Într-un cuvânt, o viziune idealistă asupra lumii este ridicată pe baze empirice Acestea sunt principalele motive pentru un succes atât de mare al viziunii moniste asupra lumii în prezent *) *) Literatură despre problema monismului psihofizic: Hefding Psihologie Vedea II Paulsen Introducere în filozofie M , Carte și eu Vedea și eu Wundt Schiță de psihologie M , , § Wundt Prelegeri despre sufletul omului și al animalelor Sankt Petersburg, Medicamente al -lea Wundt Fundația este un fiziolog psihologie M , Vezi Ryla Teoria științei și metafizică M Biblioteca Runiverse ESEURI DE ȘTIINȚE MODERNE DESPRE SUFLET În urmă cu câțiva ani, în Germania a început munca distructivă Gânditorii eminenti încep să se exprime în sensul că monismul psihofizic este o doctrină complet insuportabilă Consider acest moment extrem de semnificativ, deoarece dovada interacțiunii dintre psihic și fizic poate da o lovitură gravă perspectivei mecanice Doctrina liberului arbitru, care a fost până acum o problemă de nerezolvat deoarece nu a fost posibil să se dovedească acțiunea spiritului asupra materiei, poate fi acum rezolvată cu totul diferit Actualitatea vieții organice, care a rămas de neînțeles din aceleași motive, va primi, după toate probabilitățile, o cu totul altă interpretare Printre oponenții paralelismului se numără scriitori remarcabili precum Zshvart, James, Stumf și mulți alții Care sunt atunci deficiențele doctrinei identității? În primul rând, toată lumea ar putea observa cu ușurință că cel mai important neajuns al său este că este greu de înțeles cum este posibil să faci o punte între spirit și materie Moniștii înșiși spun că există o diferență fundamentală între psihic și Fizic, că psihicul nu poate afecta Fizicul și, dimpotrivă, că lumea psihică și Fizicul sunt două tărâmuri eterogene Cum poate fi concepută identitatea unor astfel de fenomene eterogene? Susținătorul identității poate spune că nu intenționează să facă inteligibilă sau concepebilă concret identitatea a două astfel de fenomene eterogene Pentru el, identitatea este doar o ipoteză, cu Dep al -lea Ch al -lea Ebbinghaus Grundzuge d psihologie p - Joăi Lehrbucli d psihologie Ch al -lea Spencer Bazele Psihologiei §§ L ^> si AR Suflet si trup Despre minte și cunoaștere Carte al -lea Ch al -lea Biblioteca "Runivers" G CHELPANOV prin care poate explica corespondența dintre

fizic și psihic, pentru că dacă nu ar admite o astfel de identitate, atunci ar trebui să admită, ca și ocazionaliștii, fie intervenția lui Dumnezeu în fiecare dintre acte, fie armonie prestabilită a lui Leibniz Adevărat, există un argument epistemologic care face probabilă identitatea spiritului și materiei Am discutat mai sus despre acest argument Se rezumă la recunoașterea faptului că nu există nicio diferență între spirit și materie, deoarece materia este de fapt și o colecție de senzații și, prin urmare, atât spiritul, cât și materia sunt țesute ca dintr-un singur material Dar împotriva acestui argument poate fi ridicată următoarea obiecție S-ar putea să fie de acord că materia este o colecție de senzații sau idei, dar pentru cunoștințele noastre, până la urmă, rămâne o diferență de nepătruns între spirit și materie; de aceea se pare că monismul poate fi considerat o ipoteză convenabil acceptabilă numai dacă nu există altă ipoteză care ar putea explica mai satisfăcător relația dintre spirit și materie Am văzut că monismul nu recunoaște posibilitatea ca spiritul să interfereze cu materia, pentru că într-un astfel de caz s-ar încălca legea conservării energiei Conform legii conservării energiei, cantitatea de energie din lume este constantă, iar dacă sufletul ar putea interfera cu activitățile corpului, atunci ar adăuga, ca să spunem așa, energie, de care fizicianul nu poate lua în considerare Dacă, pe de altă parte, mișcările materiale ar putea fi transformate în ceva psihic, atunci aceasta ar însemna că energia fizică dispare Prin urmare, în general, recunoașterea unei astfel de interacțiuni ar putea fi contrară legilor de bază ale mecanicii Avocații interacțiunii subliniază că intervenția spiritului în activitatea materiei nu ar putea contrazice deloc legile mecanicii De exemplu, prima lege Biblioteca "Runivers" ESEU despre învățăturile contemporane despre suflet mecanica spune că "un corp rămâne în stare de repaus până când orice forță exterioară nu-l scoate din starea de echilibru" În general, această lege este înțeleasă în așa fel încât un corp în stare de repaus nu poate fi pus în mișcare decât un alt corp; dar unii se opun la aceasta, spunând că prima lege spune doar că corpul poate fi scos din starea de repaus numai printr-o forță exterioară, dar nu este deloc dovedit că această forță trebuie să provină neapărat din corp și de aceea se poate presupune că cauza care modifică mișcarea poate proveni nu din corp, ci, ca în acest caz, din spirit Potrivit lui Croman*), principiul conservării energiei se referă la viteza de mișcare, și nu la direcția mișcării și, prin urmare, se poate presupune că sufletul are un efect asupra direcției mișcărilor corporale, dacă doar viteza de mișcare mișcarea rămâne constantă, iar acest lucru nu ar contrazice legea conservării energiei: "Să ne imaginăm", spune el, o lume de atomi cu care o mulțime de spirite s-ar juca ca o minge: cantitatea de energie a acestei lumi atomice ar rămân neschimbate, dacă numai fiecare atom a fost aruncat cu o viteză constantă Fizicianul vienez Boltzmann consideră că este de conceput aceeași interferență a spiritului în activitatea materiei și consideră că această interferență nu ar putea contrazice legile mecanicii **) Dar există o altă modalitate de a demonstra posibilitatea interacțiunii fără a contrazice legile mecanicii; asta este exact *) Kroman, Kurzgefasste Logik u psihologie **) Iată cuvintele lui citate în psihologia lui Hõílerú (Psychologie , p - note) Mit dem Energiesatz eine Einwirkung des Psychischen aut das Physische nicht unvertrâglich sei, wenn man annehme, dass diese Einwirkung normal gegen die Niveautlâche erfolge Pentru a înțelege această afirmație, trebuie să ne amintim că, dacă o forță acționează asupra unui corp în unghi drept cu direcția mișcării sale, atunci ea nu lucrează în corp și schimbă doar

direcția, dar nu și mărimea vitezei Prin urmare, energia cinetică, care depinde de pătratul vitezei, rămâne neschimbată Maxwell Materia și mișcarea ' Sankt Petersburg, , Biblioteca "Runivers" G CHELPANOV dacă este înţeleasă într-un mod special energie Atunci se poate recunoaște, împreună cu energia fizică, energia psihică și se poate recunoaște convertibilitatea unei energii în alta Acest punct de vedere este susținut de Zshvart și Stumf Ei spun că legea conservării energiei este în principal legea transformării unei energii în alta, adică putem spune că energia termică, de exemplu, se poate transforma în lumină, în electricitate; și invers, putem spune, de asemenea, că cantitatea de energie în timpul unor astfel de transformări rămâne neschimbată, dar în același timp nu ar trebui deloc să ne gândim, așa cum se gândesc mulți, că cutare sau cutare energie trebuie neapărat interpretată mecanic, ca mișcare de particule moleculare De exemplu, dacă un miez în mișcare întâlnește armura navei pe drum, atunci mișcarea miezului se oprește, dar în același timp energia cinetică a miezului se transformă în energie termică Mulți interpretează acest fenomen în așa fel încât mișcarea masei vizibile să se transforme într-o mișcare moleculară; dar unii fizicieni consideră că o astfel de interpretare este nelegitimă și afirmă că în prezent nu avem cu adevărat date pentru afirmația că căldura este un fel de mișcare Putem spune doar că este energie, fără a da cea mai apropiată definiție a acesteia Cu această înțelegere a energiei, deoarece nu se reduce la mișcarea celor mai mici particule de materie, este ușor să presupunem că există energie psihică care se poate transforma în Fizică și invers La urma urmei, esența energiei este să lucrezi, iar dacă această energie este fizică sau mentală este imaterial Dacă energia este înțeleasă în acest fel, atunci interacțiunea este explicată extrem de simplu: Energia fizică se transformă în energie mentală și invers "În ceea ce privește legea conservării energiei", spune Stumf *), "mi se pare că există două moduri de a aduce *) A se vedea Rede zur Erőffnung des III Internationalen Congresses für Psy-choloigîe Biblioteca "Runivers" Eseu despre învățăturile contemporane despre suflet pune-l în conformitate cu postulatul interacţiunii universale În primul rând, diferența dintre energia potențială și cea cinetică arată deja că energia nu este neapărat conservată sub formă de mișcare Dar nici în afară de aceasta, valabilitatea legii nu depinde de ideea concretă că toate procesele naturale constau în mișcări Dacă este exprimată fără nicio adăugare ipotetică, atunci va fi pur și simplu o lege a transformării Dacă energia cinetică (forța vie a mișcării vizibile) este convertită în alte forme de forță, iar aceasta poate fi în cele din urmă transformată înapoi în energie cinetică, atunci rezultă aceeași cantitate care a fost consumată În ce constau aceste și alte Forme de energie, legea nu spune nimic și, prin urmare, cred că s-ar putea privi psihicul ca pe o acumulare de energie de un fel special, care ar putea avea echivalentul său mecanic exact Ca să nu creadă cineva că această doctrină, conform căreia se recunoaște existența unei energii psihice speciale, are un caracter materialist (pentru că aici psihicul este plasat alături de energia fizică), mă grăbesc să observ că un astfel de caracter nu este deloc inerente acestei doctrine, deoarece nu recunoaște că energia fizică se transformă într-un tip special de energie fizică Acest lucru ar fi posibil dacă energia ar fi recunoscută ca un tip special de mișcare, dar aici nu este deloc În plus, filozofii acestei tendințe consideră dinainte psihicul la fel de real ca și fizicul și doar pentru a explica interacțiunea recunosc că este necesar să se admită existența energiei psihice Dar având în vedere faptul că ambele interpretări de

mai sus se bazează pe ignoranța noastră cu privire la procesele fizice care iau parte la interacțiune, îmi voi permite să dau o interpretare în care legea conservării energiei rămâne intactă și care se bazează în principal pe analiza logică a conceptului de cauzalitate Încă din vremea lui Descartes s-a spus că cauzalitatea nu poate exista decât între fenomene omogene*); dar acest lucru este greșit și iată de ce: ar fi corect doar dacă am înțelege prin cauză ceva care creează un efect, sau dacă am căuta un fel de legătură internă între cauză și efect, - între timp, în Într-adevăr, prin cauzalitate trebuie să însemne cu totul altceva Prin termenul de cauzalitate, vrem doar să semnificăm că dacă A este dat, atunci B îl urmează, o schimbare în A provoacă o schimbare în B și așa mai departe Prin urmare, nu este nevoie ca omogenitate să existe între cauză și efect Cele mai eterogene fenomene pot fi întâlnite între ele în raport cu cauzalitatea De obicei, se pare că relația cauzală în lumea Fizică este extrem de simplă și de înțeles și că relația cauzală dintre psihic și Fizic este complet de neînțeles Dacă, de exemplu, o bilă se mișcă, iar pe drumul ei întâlnește o altă bilă, care este pusă în mișcare de aceasta, atunci spunem că mișcarea primei bile este cauza mișcării celei de-a doua Această legătură ni se pare simplă și de înțeles; dar dacă, în urma unei anumite decizii volitive, am o mișcare a mâinii, atunci se pare că relația cauzală dintre unul și celălalt este de neînțeles De fapt, o relație cauzală nu este mai de înțeles decât alta și chiar și a doua poate fi mai de înțeles decât prima Poate că prima relație devine inteligibilă pentru noi doar pentru că suntem deja familiarizați cu a doua Această considerație arată că de fapt nu avem niciun motiv să negați posibilitatea cauzalității *) După Descartes, fiecare acțiune este deja conținută potențial în cauza ei Căci unde, se întreabă Descartes, poate o acțiune să-și primească conținutul real, dacă nu de la o cauză?   relația dintre Fizic și psihic, iar aceasta este de fapt caracteristică interacțiunii Mi se pare că există un alt considerent care • face interacțiunea inteligibilă odată ce înțelegem utilizarea științifică a conceptului de cauzalitate În viața de zi cu zi, prin cuvântul cauză, înțelegem de obicei una dintre condițiile antecedente ale unei acțiuni, uitând adesea că fiecare acțiune este determinată de o serie întreagă de condiții, dintre care alegem una pentru comoditate De exemplu, spunem: "Comerciantul a primit o telegramă prin care îl informa despre un eșec comercial, iar această telegramă a fost cauza morții sale" Între timp, de fapt, au existat extrem de multe astfel de motive Poate că înainte de asta primise o veste neplăcută, poate că sistemul lui nervos de data aceasta era deosebit de instabil și așa mai departe Dintre o serie întreagă de aceste motive, vestea tristă a fost doar unul dintre motivele care au determinat cutare sau cutare acțiune Dacă luați orice exemplu despre cauza conexiunii în domeniul fenomenelor fizice, atunci același lucru se va întâmpla Astfel, strict vorbind, fiecare cauză este, ca să spunem așa, o cauză parțială, fiecare efect este întotdeauna determinat de totalitatea cauzelor Dacă începem să înțelegem cauza în acest fel, atunci vom vedea că între lumea mentală și cea fizică poate exista o interacțiune cauzală Luați, de exemplu, cazul când, după unii • decizie volitivă, apare mișcarea Considerată din punct de vedere fizic, această mișcare poate fi explicată în așa fel încât în cortexul creierului ia naștere o excitație, care se transmite de-a lungul nervului motor către mușchii mâinii și produce o contracție a acestora din urmă Dar putem spune că excitația fizică este singura condiție prin care mâna se

mișcă? Ce înseamnă Întrebări de filosofie, KN Biblioteca "Runivers" G CHELPANOV în care caz o decizie volitivă? Se poate spune că nu are nicio semnificație pentru mișcarea mâinii? Evident nu Dacă nu ar exista o decizie volitivă, atunci nu ar exista nicio mișcare a mâinii; prin urmare, să spunem simplu, că voința în acest caz este cauza mișcării, dar numai o cauză parțială Dacă nu ar exista voință, atunci nu ar exista nicio excitare nervoasă și, odată cu ea, nicio mișcare a mâinii; prin urmare, testamentul în acest caz are, fără îndoială, o valoare cauzală Cineva, poate, va spune că voința nu are nicio importanță deoarece aceleași acțiuni care se realizează cu ajutorul voinței pot fi îndeplinite fără ajutorul voinței, de exemplu așa-numitele acțiuni automate Persoanele aflate în stare de somnambulism efectuează o serie întreagă de acțiuni utile Dar această obiecție este complet neîntemeiată și chiar, dimpotrivă, arată semnificația cauzală a voinței, pentru că, oricât de complexe ar fi acțiunile automate, oricât de oportune ar fi, ele nu pot avea niciodată un asemenea caracter pe care să aibă un caracter pur volitiv actiuni Nu se cunoaște nici un caz în care un om în stare de somnambulism ar putea ține un discurs în parlament; omul nu poate crea automat un fel de mașină și așa mai departe Din același punct de vedere, este posibil să explicăm apariția senzației prin influența Cauzelor Fizice, și anume, dacă - ținem cont că Cauzele Fizice sunt o cauză parțială a apariției senzației; de exemplu, dacă clopoțelul tremură și ne frământăm Dacă senzația de sunet este percepută, atunci apariția acestei senzații nu poate fi explicată numai prin cauze fizice, dar nici nu poate fi explicată doar prin cauze mentale: trebuie să presupunem că ambele tipuri de cauzalitate acționează împreună Pentru apariția senzațiilor, atât excitații nervoase, care merg de la aparatul auditiv la creier, cât și preliminar Biblioteca "Runivers" ESEU DE DOCTRINE MODERNE despre SUFLET stare mentală care există în conștiință Că cauzele fizice sunt importante în acest caz este evident pentru toată lumea Poate că nu este clar modul în care stările mentale pot avea o valoare cauzală în acest proces, dar este extrem de ușor să te convingi de aceasta din urmă dacă luăm ca exemplu o persoană care doarme sau se află într-o stare de leșin Când clopoțelul tremură, ei primesc excitație fizică, dar nu primesc senzații de sunet, deoarece nu există stări mentale care să fie un motiv suplimentar pentru apariția senzațiilor Astfel, interacțiunea dintre fenomenele psihice și cele fizice poate fi explicată, dacă conceptul de cauzalitate este corect interpretat Această interpretare este, de asemenea, importantă că nu încalcă legea conservării energiei, deoarece putem presupune că, de exemplu, o decizie volitivă atunci când se creează mișcare nu creează energie fizică și, dimpotrivă, atunci când excitația nervoasă provoacă senzație, atunci energia fizică nu este distrusă, transformându-se într-un fenomen psihic Există și dovada acțiunii spiritului asupra materiei, împrumutată din teoria evoluției; apropo, îi aparține lui James Această dovadă se rezumă la următoarele Conform teoriei lui Darwin, organismele se adaptează la mediul lor Acele organisme care sunt prevăzute cu organe pentru a ajuta în lupta pentru existență supraviețuiesc; aceleași organisme care nu au astfel de organe pier în lupta pentru existență Se dezvoltă organe care contribuie la lupta pentru existență; organele care nu contribuie la acest scop se atrofiază, sunt distruse Dacă luăm în considerare viața mentală a unui organism elementar, de exemplu, o moluște, și viața unui om, vom vedea că există o diferență uriașă: conștiința omului este dezvoltată, în timp ce la moluște este la începutul ei unsprezece* Biblioteca "Runivers" T E L P A nov Dacă conștiința ar fi un fel de

apendice superfluă, inutilă pentru o persoană, atunci, desigur, s-ar atrofia cu mult timp în urmă ar fi; iar faptul că se dezvoltă arată că este o Funcție necesară Dacă funcțiile se dezvoltă doar ca rezultat al utilității lor, atunci, evident, conștiința se dezvoltă ca urmare a utilității sale Utilitatea conștiinței constă în faptul că ajută în lupta pentru existență, iar acest lucru poate face numai dacă afectează cursul istoriei corporale a organismului Este ușor de înțeles cum se poate întâmpla acest lucru Un organism slab dezvoltat își reglează foarte prost relațiile cu lumea exterioară; organismul înzestrat cu conștiință se adaptează mult mai bine: intelectul îl ajută în acest sens, făcând o alegere dintre diverse feluri de acțiuni posibile El alege acțiuni favorabile și le suprimă pe cele nefavorabile și, în același timp, ajută organismul în lupta pentru existență Dar, ajutând în luptă, conștiința are în același timp un anumit efect asupra formei fizice a organismului Cum se întâmplă acest lucru poate fi ușor de imaginat dacă se acordă atenție cât de puternic diferă organismele vegetale de animale, care, în lupta pentru existență, au folosit serviciile intelectului Astfel, este clar că conștiința are un anumit efect asupra organismului Acest punct de vedere a fost propus de James, dar a fost susținut în egală măsură de adepții monismului, precum Paulsen și Wundt *) Strict vorbind, atât Paulsen, cât și Wundt, susținători ai monismului, aceasta este o contradicție, deoarece posibilitatea impactului conștiinței asupra organismului nu poate fi conciliată cu recunoașterea principiului monist În general, trebuie să admitem că a conduce un monist *) James psihologie Vol I -^- Paulsen Introducere în filosofie p și Dr Wundt în Grundzüge d fiz Psychologie, ed a IV-a, vol , p , admite în general influenţa voinţei asupra organizării fizice ' Biblioteca "Runivers" ESEU DE DOCTRINE MODERNE DESPRE SUFLETE principiul destul de constant se dovedește a fi o chestiune destul de dificilă "Sistemul filozofiei" al lui Wundt recunoaște oportunitatea organică și o explică prin faptul că voința, desigur, lumea, intervine în cursul fenomenelor naturale și le determină În general, Wundt nu găsește posibil să explice viața organică prin cauze mecanice și recunoaște intervenția voinței în ea *) Dacă un scriitor atât de eminent precum Wundt nu a putut evidenția în mod consecvent principiul monismului, atunci acest lucru indică clar inadecvarea principiului monismului însuși și, prin urmare, se pare că, în prezent, întrebarea care poate fi considerată mai corectă, monismul sau dualism, ar trebui să se răspundă, acel dualism, care recunoaște un principiu material și unul spiritual deosebit, în orice caz explică fenomenele mai bine decât monismul **) Acum putem începe să luăm în considerare problema "sufletului" Pentru mulți li se poate părea că asta *) Vezi sistemul său d Filosofia în special p Hauptmami în Metapbysik-ul său în d modernen Physiologie citează multe pasaje din Psihologia lui Wundt care arată clar că Wundt a privit spiritul ca pe un principiu călăuzitor **) Shtumf Rede zur Erõffnung des III Internationalen Congresses für Psychologie in "Beilage zur Allgemeinen Zeitung Jahrg Nr , precum și Berichte des III Internationalen Kongresses für Psychologie München, Sigwart logică V P , p -]ames Principii de psihologie - VI - Croman Kurzgefasste Logik și psihologie , p și d Rehmke Lehrbuch d allgemeinen Psihologie , p - Al lui Aussenwelt und Innennwelt, Leib und Seele Kùlpe Emleitung in die Philosophie , precum și în Zeitschrift f Hypnotismus B H Hofhr psihologie , p - Wenischer Ueber physische und psychische Kausalitât und das Princip des psychophysisch én Parallelismus, și Erhardt Die Wechselwir-kung zwischen Leib und Seele r>/i, iar Uz? din co- dintre

care primele cinci corespund raporturilor intervalelor muzicale consoane (terta minoră, terța majoră, a patra, a cincea, octava), pentru a treia, două patrulatere cu raporturi laterale de / și / n, pentru a patra, a patrulater cu rapoartele laturilor de Comparând rezultatele testelor de atenție a tuturor acestor persoane, am observat că persoanele cel mai slab predispuse la sugestie își direcționează energia principală a atenției către primele impresii, în timp ce fluctuațiile atenției lor se caracterizează printr-o scădere destul de uniformă, între timp la persoane care au găsit cea mai puternică susceptibilitate la sugestie, energia principală a atenției este îndreptată spre primele și ultimele impresii ale acestei serii, iar fluctuațiile atenției sunt caracterizate de căderi mai puternice Iată numerele care exprimă procentul de afișări reținute de ambele grupuri de pe toate rândurile: Locul de impresie pe rând I IOII " S O C U) · " s* <υ S (r)У puternic pod in IOO o Si o * o (r) £ g (r) și dU slab int o i În primul caz, diferența dintre prima și ultima impresie = io, iar în al doilea caz == Pentru o mai mare claritate, aceste relații pot fi exprimate folosind curbe: Biblioteca "Runivers" EXPERIMENT DATE LA ÎNTREBARE DE ATENȚIE SI SUGESTII Numărul Q/Q de afișări reținute: Priv -în plus A Nechaev * Biblioteca "Runivers " Critică și bibliografie V V Rozanov Amurgul Iluminismului Culegere de articole pe probleme de educație SPb , Eseuri literare Culegere de articole SPb , -Religie şi cultură Culegere de articole SPb , -Natura şi istorie Culegere de articole SPb Ediţiile lui P Pertsov Aceste culegeri nu cuprind tot ce a publicat domnul Rozanov în ultimii ani Iar ceea ce a fost omis este tocmai ceea ce a înconjurat numele autorului cu o binemeritată "zonă de prejudecăți" - pentru a folosi propriile sale cuvinte despre editorul revistei Grazhdanin Cu toate acestea, în ciuda acestei fericite omisiuni în cărțile menționate mai sus, cititorului îi este greu să scape de amintirea fostelor articole ale remarcabilului critic și publicist și este nevoie de un efort serios pentru a șterge măcar oarecum prima impresie și înscrie una nouă în locul ei Un astfel de palimpsest nu poate fi în întregime reușit, și pentru că și în acele schițe pe care domnul Rozanov le-a recunoscut drept demne de o a doua ediție, sună, desigur, note vechi și adesea ciudate Alături de paginile strălucitoare și puternice, rămâne febra de odinioară a gândirii și iarăși critica adecvată și corectă este înlocuită de prost-conceperea construcțiilor brute Într-adevăr, ideile originale coexistă cu o profunzime imaginară, a cărei iluzie de scurtă durată este creată de comparații neașteptate, aluzii, fraze nespuse, fragmente de versuri - un fel de stenografie mentală Imaginile, adesea frumoase și expresive, uneori își pierd măsura de concretețe atât de mult încât degenerează și capătă un caracter vulgar și vulgar Dar dacă se înțelege această diversitate calitativă a gândurilor Biblioteca "Runivers" CRITICA SI BIBLIOGRAFIE şi cuvinte, dacă, fără a părăsi limitele unei note bibliografice, în liniile cele mai generale şi în cuvintele adevărate ale autorului (căci este păcat să le stric colorarea particulară cu parafraze), dacă indicați punctele de vedere de bază și dispozițiile predominante ale lui V V Rozanov, atunci vom vedea trăsătura cea mai proeminentă și mai valoroasă a activității sale literare: un protest ardent împotriva "mineralizării" spiritului, împotriva unei viziuni mecanice asupra omului, naturii și istoriei În diferite forme jj, dar în fiecare dintre lucrările sale, el se luptă cu pasiune cu încercările de a reduce sufletul uman la contururi plate și definite, la nivelul cauzalității mecanice Pretutindeni și mereu vorbește despre o persoană ca despre o adâncime fără fund în care se ascund nenumărate înclinații,

destinate realizării eternității Este constant interesat de o personalitate vie în plinătatea mișcărilor cele mai interioare! inima ei, în ea specială, spre deosebire de nimeni fizionomie ! El admiră chipul și sufletul uman, care, în curbele sale subtile și evazive, gravitează spre întregul univers, îl simte pe Dumnezeu în sine și nu se dizolvă în ceea ce poate fi măsurat și calculat Totul prea sobru și clar nu acoperă omul și natura; și numai sub specie aeternitatis și în strălucirea iraționalului le putem înțelege Nu în "legile istorice", ci într-un suflet individual viu, într-un "chip de om, neliniştit, admirator, agitat, indignat, asuprit", se află principalul interes şi centrul istoriei "Un om, spre deosebire de un animal, este întotdeauna o față, care nu se contopește cu nimeni, nu repetă pe nimeni: nu este niciodată un "gen"; generic în ea nu este esențial, ci în esență special, ceea ce nu este în nimeni, care a venit pentru prima dată cu el pe pământ și va pleca cu ea când el însuși va pleca de la ea în "alte lumi" Nu din această cauză încercările de a da o filozofie a istoriei în sensul legilor dezvoltării istorice au fost întotdeauna în zadar: până la urmă, acestea legile, dacă există, îmbrățișează cel mai semnificativ lucru din istorie În Cezar, în Petru, în tine, cititorule, "și în mine, care scrie aceste rânduri, este principalul lucru în care nu ne deosebim de toți ceilalți oameni? Iată secretul eșecului științei și filosofiei de a înțelegeți o persoană, viața lui, istoria lui; secretul eșecului lor este adevărat · a instrui, a lumina în ea și, a surprinde Biblioteca "Runivers" CRITICA SI BIBLIOGRAFIE lenea - scăpări de cunoștințe adevărate despre sine, pe care o persoană le va atrage în domenii care nu au nimic în comun cu filozofiile sale - în religie și în înaltă artă El nu este se grabeste" ei cunosc legile și nu le caută; dar, negăsindu-le, ei nu găsesc doar inesențialul; sunt îndreptați către inima unei persoane, îi spun mereu în față - principalul lucru care este în el; și, cunoscând această inimă, pătrunzând în mișcările ei cele mai secrete, ei vorbesc acestei persoane cu cea mai profundă cunoaștere pe care o poate întreba despre sine {Literatura, eseuri, p) ·■ Nu va fi niciodată posibil să descoperim, în istorie, "legi care nu sunt necesare pentru nimic ca uniformitate"; obstacolul în acest sens constă "în individualismul tuturor fenomenelor existenței umane, decurgând din faptul că aici centrul și motorul fenomenelor nu este un obiect, adică o ființă comună, ci o persoană, adică un absolut ființă izolată, particulară, particulară, individuală în cel mai înalt grad " "Τα κοινά într-o persoană, nu curioasă, fără sens, despre ceea ce nu rănește și ceea ce nu prețuiește în sine, la care nimeni nu a acordat vreodată atenție" - aceasta nu ar trebui să servească drept temă a istoriei Izolat imperceptibil, individual subtil, un mic detaliu, un fel de "șoaptă a istoriei" - asta trebuie să asculte cu urechea în negura timpului Căci nu clima, solul, nu "fizica și mecanica ființei" creează totul valoros, autentic și singurul lucru interesant din istorie "Nu au existat niciodată două Rome pe pământ; nicăieri - două Atene, una - Sionul; nu există analogii, nu există repetări, cu "solul", "clima", "viziunea generală a țării" repetându-se în esență Pulsul istoriei, secretul ei, nu stă în valurile mării care stropesc țărm, și apoi navigație": se stropesc prin China - și nu provoacă nimic acolo, în timp ce Petru, "născut din Natalia", a întins mâna spre mare și "a început să navigheze pe mare" Acestea secretul constă într-un om care priveşte marea şi fie sare timid înapoi de la ea, fie curajos şi curiozitate în ea (Natura şi Istoria, p) Sunt știință, în persoana unor reprezentanți precum Dar- vin, Moara, Catarama, nu intelege asta, observa doar exteriorul in oameni și fenomene, non-peeps în suflet și

natură Ipoteza i-ar speria; că "lumea vie are viaţă Biblioteca "Runivers" CRITICA SI BIBLIOGRAFIE un gând în sine și chiar că această lume este pur și simplu vie, auto-organizată, plină de propriul tremur " Lumea pentru ei este "un mozaic fără viață și fără sens de creșteri care au apărut accidental pe el" Pentru ei, "nu există nimic a priori în natură, nu există geniu în ea", pentru că orice joc de forțe interne, toate impulsurile de creativitate, atracție obscure, vagă și în același timp irezistibilă, le sunt străine Conform teoriei lui Darwin, care reflectă pasivitatea spirituală a creatorului său, "în modelarea formelor nu există nicio participare vie a naturii însăși; nu este un "eu" subiectiv, autocreat; nu există nimic subiectiv, interior în ea - aceasta este ideea fundamentală a darwinismului și principala trăsătură a lui Darwin În temperamentul său impasibil, nici măcar un capriciu, care caută cu nerăbdare expresia, nu s-a născut vreodată; și oricât ar asculta cu sufletul surd sânul naturii, nu a descoperit acolo nici un curent fierbinte, vii El nu a prins unitatea melodiilor lumii; bietul rhymer - nu și-a prins poezia; un iubitor de Paley - nu-și înțelegea deloc religia Între timp, simplitatea și concizia noii scheme au triumfat și au infectat lumea: nu era mai puțin clar pentru istorici și moraliști, eticieni și sociologi, așa cum era și pentru naturaliștii Toată lumea a găsit în ea o metodă de gândire, un mod de căutare și descoperiri, o modalitate de a deveni oameni de știință și gânditori A fost prima dată în istorie când metoda a corupt lumea științifică, a corupt chiar mintea omului" (Nature and History, pp , ,) Buckle nu avea "nu dragoste, nici interes pentru fapt în conținutul său interior; nici un interes și dragoste pentru însuși obiectul operei concepute - omul El nu a considerat că diferențele morale, că umbrele și semi-umbrele stărilor de spirit umane nu numai că nu sunt palide, dar sunt mai bogate și inepuizabile dintre toate diferențele de cunoaștere, toată bogăția laolaltă a științelor exacte; că aici se află lumea nerepetării, infinită în istorie, și cu aceasta, profund personală în ea" (Ibid , pp ,) Mill, n-a putut niciodată să înțeleagă sau să creadă că mintea umană "este exact un geniu sclipitor, și nu acel orb țesător, ale cărui mișcări le vede în detaliu și le descrie în logica sa, nu un paralitic ale cărui membre se mișcă când cineva se schimbă cumva" (Ibid , p) Individual și profund, mereu activ și creativ Biblioteca "Runivers" CRITICĂ SI BIBLIOGRAFIE I - "spiritul omului, inaccesibil științei, în puterea căruia sunt doar descrieri; lumea interioară, luminată de religie și creativitate artistică, modulații și nuanțe ale sentimentelor subiective - iată ceea ce ocupă în mod deosebit gândul lui V V Rozanov și / al cărui cult este nervul vital al operelor sale '/ Subiectivul pentru el coincide chiar cu moralul Grecii și romanii, în frumusețea rece a eroismului lor, obiectivi în toată alcătuirea mintală, ne rămân străini, ca oamenii, iar Maica Pausania, care-și trage în capcană fiul criminal, dar viu, "spăimântat", ne alungă de la ea însăși Cea mai înaltă religie a lumii, cu Cuvântul ei, se adresează individului "Dintre toate religiile pe care le cunoaște istoria, creștinismul este cea mai lăuntrică, vorbind conștiinței unui om în singurătate, adică este cel mai marcat de individualism În timp ce chiar Moise dădea porunci întregului popor, iar îndemnurile profeților israeliți erau adresate poporului, Hristos - și aceasta a fost prima dată în istorie - s-a întors către o singură persoană, către o persoană: convorbirile sale cu femeia samariteancă și cu Nicodim, pildele lui, exprimate ucenicilor - toate acestea merg undeva departe, departe de neliniștile lumii înconjurătoare și, parcă, chiar și de istoria însăși Hristos, parcă și-ar fi îndepărtat coaja de pe o

persoană, a dezvăluit în istorie sufletul său, care până atunci trib, în spatele statului, în spatele vieții publice și obiceiurilor în general acceptate - și a făcut din soarta acestui suflet în căderile și iluminările sale istorie mondială, care, desigur, a devenit și veșnică și nestingherită, ca conștiința umană este nestingherită în veșnicele sale renașteri {Natura și istorie, p ,) "Spiritul semiților, care a fost mereu întors spre interior, care nu a simțit natura și s-a îndepărtat de viață, singur în istorie și-a păstrat puritatea, nu a încetat niciodată să fie suflarea Divinului" {Religie și cultură, p) Ideea de personalitate, individuală, independentă de cauzele externe, este și motivul călăuzitor al criticii literare la domnul Rozanov "Ca orice suflet, este corect să privim spiritul poetului ca pe ceva profund, ciudat, închis în sine: "din alte lumi ", aduce cu el ceva special, excepțional Este posibil să considerăm literatura ca o serie de centre similare, ca Biblioteca "Runivers" CRITICA SI BIBLIOGRAFIE o serie de lumi în primul rând individuale Din acest punct de vedere, toate firele care apar în opera scriitorului ar trebui să devină subiectul atenției noastre speciale După ce au prins aceste fire în creațiile sale, trebuie să mergem, ghidați de ele, în spiritul scriitorului însuși și să-i dezvăluim conținutul, structura sa Este de profund interes să luăm în considerare scriitorii din acest punct de vedere Poate că, în plus, aceasta este singura viziune corectă asupra lor Ne-am obișnuit atât de mult cu procesul impersonal al istoriei, încât considerăm fiecare persoană doar ca un mijloc pentru ceva, un pas către ceva Acest lucru, în sfârșit, este obositor, acesta, în sfârșit, este nedemn Omul nu vrea deloc să fie doar un mijloc, nu este un etern profesor în cuvintele sale, nici un animal de hată care aduce un fel de contribuție la "marea vistierie a omenirii", cu recunoștință din partea contemporanilor săi și pentru edificare a posterităţii Este pur și simplu un om liber, cu tristețea și bucuriile lui, cu gânduri speciale care nu-l ocupă deloc pentru că pot umple "visteria" Lasă-l în pace, cu tine: nu este deloc material pentru teorii, el este o personalitate vie, "om asemănător lui Dumnezeu" Știi să-l abordezi cu dragoste și interes, iar el îți va dezvălui astfel de secrete ale sufletului său despre care nici nu știi "(Eseuri literare, p iob) \ Pretuind în fiecare persoană mai presus de toate specialul, nou, original, domnul Rozanov susţine cu ardoare ocrotirea individualităţii poporului, iar cultul poporului, al său, lăsat moştenire de istoria natală şi de modul de viaţă, ar dori să vezi în < j baza educației , piatra de temelie a școlii și a familiei Adept al slavofililor, care a acceptat influența puternică a lui Leontiev, Danilevsky, Strahov, susține ideea că "oamenii nu cresc eclectic, nu recrutează, privind din părți, cei mai buni din toate părțile; tot ceea ce a fost și este în istoria marelui, sacru, cu adevărat viu, se dezvoltă din adâncurile sale; fiecare copac crește numai din sămânța lui" (Literary v , p) Ca persoană separată, deci un popor separat de la bun început nu este o masă fără viață, ci un vlăstar viu, care urmează în dezvoltarea sa "determinări foarte apropiate ale soartei sale" Cultura nu poate fi eclectică și mozaică; întreg,' Biblioteca "Runivers" CRITICA SI BIBLIOGRAFIE realizând tipul propus, este complet în sine și are nevoie de puține influențe ale altor oameni În educația unei persoane sau a unui popor, impresiile nu trebuie întrerupte; numai influențele omogene și negrabite, construite după principiul artistic, dezvoltă armonia forțelor spirituale Și întrucât, în general, cea mai înaltă înflorire a spiritului se află în religioși, iar poporul rus în special gravitează spre biserică, tocmai în mâinile bisericii ar trebui să se transfere educația elementară

Biserica și familia apropiată ei vor face o muncă mult mai bună de educație decât statul Acesta din urmă este "doar o formă, o coajă, dar nu un spirit viu Nu există nimic subiectiv în ea; și cât de creativ poate fi doar un subiect viu - în stare nu există și nu poate fi nimic creativ deloc Aceasta este bietul santinel care ne păzește pe toți Fă-ne artiști orice poate o bietă santinelă? poeți, gânditori el nu înțelege toate acestea" (Twilight of Education,) Remarcabila carte L a domnului Rozanov, dedicata educatiei, in culori vii ■ | El pictează în vopsele modul în care această "oră" a apucat grosolan pe delicata lucrare pedagogică și i-a dat un spirit mortal de formalism A înecat individualitatea elevului și a profesorului, a forțat cuvântul și s-a gândit să se micșoreze "înaintea accizelor care înaintează asupra lor", a dat câteva frânturi de informații seci, "strălucirea ignoranței", neînsoțită de niciun fel moral și estetic influență; a depăşit limitele îndatoririlor sale elementare şi pentru prima dată în istorie a făcut ceea ce "nu învăţătură, nu biserică, nu familie, nu iubitori de suflet uman şi experţi în comorile lui, ci starea întunecată în toate acestea , depunându-și armele și înlocuind cântecele de leagăn, tinerele generații au început să se hrănească de la cea mai timpurie adolescență până la maturitatea deplină Romanilor le-ar fi rușine de asta; grecii aveau să izbucnească în hohote de râs nestăpânit și niciodată tinerii umaniști sau pustnicii posomorâți din Oxford și Cambridge nu ar permite această înlocuire a lor cu funcționari princiari sau regali" (Twilight of Education, p) Este necesar să se întoarcă educația acolo unde este cazul - bisericii și familiei, deoarece prin însăși natura lor ei sunt "individuali în modurile de influență, în viziunea lor asupra unei persoane, în modul în care se raportează la el El trebuie Biblioteca Runiverse CRITICA SI BIBLIOGRAFIE sunt capabili de asta pentru că sunt interni, subiectivi, cunosc chipul în om, și nu numai genul, nu grupul de oameni" (ibid , p u) Religiozitatea bisericii, căldura și intimitatea familiei - aceasta este atmosfera în care se poate dezvolta o întreagă personalitate morală, crescută sub razele impresiilor omogene Acest lucru nu va fi realizat niciodată de școala pestriță de stat, "fabrica de lucru intens" care, sub supravegherea inspectorilor de stat și cu muncitori de stat, produce suflete omenești "aproape în același mod în care Paracelsus a produs cândva micul său homunculus Acești homunculi, umanoizi, dar fără suflet viu, i-am văzut în toată Europa de-a lungul ultimelor decenii Căci, Dumnezeul meu, care nu înțelege că dacă Maria Egipteanca, într-un moment de pocăință pătimașă și când luase deja Evanghelia, i s-ar fi dat voie să o citească cu condiția indispensabilă ca după fiecare zicală a Mântuitorului să facă o mică problemă de aritmetică, și după fiecare capitol citit, a învățat orașele Germaniei sau Belgiei - cine nu înțelege că nu este pocăință, ci râs și iritare această lectură ar provoca în ea, că în Egipt ar mai fi un păcătos și un sfânt mai puțin în rai? {ibid , p) Spiritul individual profund al omului este legat prin fire evazive de oportunitatea generală universală, care își găsește cea mai înaltă înflorire în frumusețea creațiilor organice, în suflet, al cărui adevărat sens este frumusețea Și această legătură evazivă a unei persoane cu armonie mondială, mistică și grațioasă, se deschide către un sentiment religios Ea mișcă și i-a emoționat pe marii oameni ai universului, care au ascultat mereu "vocile chematoare ale istoriei", au simțit mereu anxietate și entuziasm Pentru misterios, de neînțeles este elementul lumii "Marea vrăjitoare care umple lumea cu creațiile ei nu vrea ca un ochi uman gol și lipsit de respect să o spioneze Lumea nu vrea să fie plată și

limpede, ca o tablă, ca ziua, ca dimineața, ca o bursă de valori, dar cumva și cumva vrea să justifice cuvintele poetului: "Prietene Horatio - sunt multe în lume la care înțelepții noștri nu au visat niciodată" (Religie \\ și cultură, p J În general, tot ceea ce este nocturn, întunecat, de neînțeles este semănătorul de mari făpturi: "nu se poate imagina Biblioteca "Runivers" CRITICA SI BIBLIOGRAFIE un gând strălucit sau un vers minunat care s-ar coace într-un om la ora " (ibid , p) G Rozanov dedică multe pagini imnurilor la tot ceea ce este misterios, "beat", orgiasm, iar dragostea lui pentru motivele misterioase ale poeziei lui Lermontov, pentru Dostoievski și indiferența lui față de strălucitorul Pușkin sunt foarte caracteristice El caută adevărul nu în "activitatea creierului, nu în plexul rațional", ci în irațional, în intuiție și inspirație El vede miraculosul în întreaga lume, căci "există un gând care ține universul", există prestabilire și corelații împrăștiate în univers Am schițat foarte pe scurt câteva dintre ideile principale ale domnului Rozanov și, desigur, nu am epuizat în niciun caz conținutul bogat și interesant al colecțiilor sale Fără a atinge opiniile și teoriile sale individuale, putem spune doar că, cu toată corectitudinea unora dintre opiniile sale, în general, acestea nu dezvăluie în el un scriitor cu o gândire necondiționat de strictă, cu o străduință constantă pentru adevărul pur El este mângâiat uneori de combinații caleidoscopice de idei și poate pune serios laolaltă cele mai eterogene pietre ale gândurilor, fără să-și facă griji pentru legătura logică, ci observând ce va rezulta din aceasta După cum spune el însuși în prefața la Eseuri literare, colecția sa păstrează încă valoarea de "exemple" de gândire, "exemple" despre modul în care gândirea noastră se poate raporta sau încearcă să se raporteze la subiecte mari Și așa (acest joc mental bizar de modele se aude adesea în articolele autorului, iar un greu reproș pentru depravarea gândirii este gata să se rupă din gura cititorului său G Rozanov, deloc pe un ton umoristic, desenează , de exemplu, o paralelă între parlamentul englez și baia rusă și, evident , o admiră, cât de îndoielnic - inteligent reunește îndepărtatele {Eseuri lit ,) Unii dintre "Embrionii", "Ceva de la bătrânețe" nu sunt scrieri bine gândite, ci șiruri ale unei minți nedisciplinate Apărarea sa față de familie și *căsătorie degenerează în ceva dureros Pentru construcțiile și criticile sale, el nu ia în considerare cu strictețe faptele, așa cum ar face o minte complet sinceră De exemplu, unul dintre cele mai otrăvitoare articole ale sale, consacrat \j Buckle {Nature and History, -), descrie un englez Biblioteca "Runivers" CRITICA SI BIBLIOGRAFIE istoricul ca un fel de colecționar de fapte, un vânzător de cărți la mâna a doua, fără niciun joc de imaginație și creativitate Dar domnul Rozanov le-a ascuns cititorilor săi că Buckle era un susținător al deducției, că nu era deloc prizonierul faptelor și a exprimat următoarele gânduri: "în mintea unei persoane există un fel de spirit spiritual, poetic și, așa cum din câte știm, un element brusc și fără cauză, care uneori ne permite în mod neașteptat să privim în viitor și, ca printr-o presimțire, să descoperim adevărul"; "adevărata cunoaștere nu constă în familiarizarea cu faptele, care face doar un pedant, ci în capacitatea de a folosi faptele, care produce un filozof"; "oamenii faptelor s-au închinat, în cele din urmă, în fața omului de idee (Goethe)" (vezi schițele lui Bokl - "Influența femeilor asupra progresului cunoașterii", traducere rusă de P N Tkachev,) Domnul Rozanov pune moralul și spiritualul în fruntea evaluării sale asupra oamenilor și fenomenelor literare Prin urmare, să-i aplicăm un astfel de criteriu Dar tocmai spiritul moral este cel care nu emană din

lucrările sale și, prin urmare, ele nu pot intra | în inima nimănui Este adevărat că are păreri separate care sună drepte, chiar dacă se referă la chestiuni de practica statului - întrebări despre care domnul Rozanov a spus multe lucruri rele în general, în spiritul obscurantismului Aceste excepții sunt, de exemplu, cuvintele lui: "legea răzbunării atârnă asupra tuturor popoarelor, precum și asupra noastră și dacă suntem puternici, liberi și fericiți acum, trebuie să ne amintim că aceasta este jumătatea fenomenului, și gândindu-ne la celălalt, ar trebui să fie plin de compasiune față de tot ceea ce a căzut deja și a umilit în istorie {Religie și cultură^ p) El se pronunță împotriva politicii brute de rusificare: "Rusia nu s-ar diviza", spun divizatorii ei actuali și îngusti la minte; Mai adaug ciment moral cimentului politic: "slujiți pe toți - și ei vă vor sluji" (Lit , v , p) Dar, din păcate, simpatiile centrale ale domnului Rozanov nu stau în aceste gânduri În anxietățile mintale, este firesc să bati la fiecare ușă, să te uiți peste tot, dar simțul moral salvează de refugiile nedemne și deosebește binele de rău Nu ar permite, de exemplu, să meargă la oponenții libertății de conștiință, dar domnul Rozanov a mers la ei și el însuși povestește cum a Biblioteca "Runivers" CRITICA SI BIBLIOGRAFIE cu condeiul, a propovăduit violența în sfera religioasă și cum l-a învățat nobilul H N Strahov: "rămânând scriitor, i e a deține numai spiritual înseamnă a te supune doar influențelor spirituale, nu ai dreptul să vorbești despre violență, fără a te nega, fără a-ți schimba chemarea, sfera de muncă aleasă (Lit , v , p) Un simț moral "i-ar demonstra domnului Rozanov, cu toate ezitările gândirii sale, că idealurile civile ale libertății nu sunt entuziasmul tineresc, ci o manifestare a acelei individualități spirituale a unei persoane, acele definiții metafizice ale lui, oh pe care el însuşi vorbeşte atât de bine Dar tocmai acest spirit moral, sănătate morală, claritate etică nu se aude, repetăm, în lucrările domnului Rozanov Și uneori sunt strălucitori, întotdeauna interesante, adesea isterice, nu ard și nu strălucesc cu lumina uniformă și liniștită a adevărului Y Aikhenwald Cărți și broșuri noi primite de la editori Artur Graf, profesor la Universitatea din Torino Sofismele lui Lev Tolstoi în raport cu arta și critica Tradus din italiană de I Glivenko Artă Kiev, Preț copeici Sutta budiste Tradus din Pali de prof Rhys-Davids, cu note și articol introductiv Traducere rusă și prefață de N I Gerasimov Artă Moscova, V Waldenberg Drept și Drept în filosofia lui Gobbes SPb , Art C p Maimuţă I Vvedensky Conștiința publică în literatura rusă Eseuri critice SPb , VI-f- C și r cop B I Vorotynsky, doctor în medicină, profesor asistent, Universitatea din Kazan Caracteristicile psiho-fizice ale criminalului degenerat Prelegere introductivă la cursul de psihopatologie criminalistică Kazan, Art i- J Hobson Probleme de sărăcie și șomaj Transl din engleză, din aplicație Articolele lui P Struve despre şomaj Publicat de O N Popova SPb , C i r k St XVI - Vocea familiei despre școală (Concluzii din răspunsurile la întrebările de mai înainte Biblioteca "Runivers" CĂRȚI ȘI BROȘURI NOI dat părinţilor elevilor de către catedra pedagogică a cercului literar rus din Riga) Alcătuit de S A Zolotarev (Taxa netă merge în beneficiul Cercului Literar) Artă Mai mult Riga, Prof dr I Kvacala Neue Beitrãge zum Briefwechsel zwischen DE Jablonsky und GW Leibniz Jurjew, XXVI-]- I P Kondyrev Instinct SPb , Art XXII - C freacă A A Malinin Direcție veche și nouă în știința istorică Lamprecht și adversarii săi Rezumat citit la Societatea istorică de la Universitatea Imperială din Moscova Moscova, II- C k Raport privind activitățile Societății pentru îngrijirea educației publice în orașul Krasnoufimsk și comitatul său

pentru Perm, Art F Paulsen Educaţie Traducere din germana Moscova Ed M şi S Sabashnikov IV - C k Programe de lectură acasă pentru anul al cursului sistematic Artă Moscova, Latura preţului , Trad prin posta - k , impus scânduri k Religia și știința în relația lor cu următorul secol XX Lecturile profesorului Mosk spirit Academia lui S Glagolev Sergiev Lavra, Art Pret k Colecția Perm Zemstvo Nr Perm, D Tihomirov Despre bazele și organizarea școlii secundare SPb , Art C k F Toma Moralitate și educație Traducere din franceza E Leontieva Ediția revistei ((Educație Art Sankt Petersburg, C k "Faust" Goethe Experiență Caracteristicile lui L Shepelevich, profesor la Universitatea Harkov Două prelegeri în favoarea studenților insuficienți Ediția editorilor revistei "Educație" Artă Sankt Petersburg C k Filosofia în Rusia Materiale, cercetări și note Prof Evgenia Bobrov Kazan, Art Dicţionar enciclopedic Volumul XXVIII A Savarni-Saharon Editura F A Brockhaus (Leipzig), I A Efron (Sankt Petersburg) SPb , Biblioteca "Runivers" Știri și note martie a anului curent în sala de adunări a Universității din Moscova, Prince S N Trubetskoy și-a susținut disertația depusă pentru gradul de doctor în filozofie: "Doctrina Logosului în istoria sa" Într-un strălucit discurs introductiv, el a subliniat, printre altele, că cercetările sale au un caracter exclusiv filozofico-istoric, și nu teologic Oponenți oficiali, prof L M Lopatin și Pr -Conf univ M V Nikolsky, a remarcat meritele înalte ale disertației, metoda sa strict științifică și originalitatea concluziilor Observațiile critice au vizat anumite detalii Cu aplauze unanime din partea publicului care a copleșit publicul, Prince S N Trubetskoy a fost proclamat doctor în filozofie Redactorii revistei "Revue de Métaphysique et de Morale" întreprind publicarea lucrărilor "Congresului Filosofic Internațional", care se va deschide la Paris la august Publicația sub titlul general "Bibliothèque du Congrès" va consta din volume, după numărul de secțiuni ale congresului: Volumul I - Filosofie și Metafizică (pagini); II vol - Etica (pagini); Volumul III - Logica şi istoria ştiinţelor (pagini); IV-Istoria filosofiei (pagini) Începând din decembrie , la fiecare luni va fi publicată pe primul volum , Abonamentul este acceptat la redacția Revue de Mét et Biblioteca "Runivers" NOTE ȘI NOTE de Morale* (Paris Rue de Mézières) Prețul a patru volume cu abonament este de de franci I, II, III separat conform I fr s III - Φρ· A fost publicat primul număr al lucrărilor complete ale lui Arthur Schopenhauer, tradus de Yu I Aikhenwald Conținutul său: I "Pe rădăcina patrulă a legii rațiunii suficiente" II Primele două pagini din "Lumea ca voință și reprezentare" Moscova, Mokhovaya, de ani, librărie Întrebări de filosofie, carte Biblioteca "Runivers" Societatea Psihologică din Moscova CLXXX Raport despre următoarea întâlnire din februarie Ședința a fost deschisă la ora , în holul administrației universității sub președinția lui L M Lopatin, cu tovarășul secretar A A Tokarsky, în prezența domnilor membri titulari: N A Abrikosov, A N Bernshtein, N D Vinogradov, N P Postovsky, V P Serbsky, S A Sukhanov și invitatul K A Andreev În întâlnire, de altfel, s-au întâmplat următoarele: Membru titular al Centralei P Baltalon a citit un rezumat: "Experimente în estetica percepțiilor vizuale" Concluzii generale Plăcerea estetică a formelor geometrice nu depinde direct de proprietățile și relaţiile lor matematice Diversele relaţii sistematice după care sunt construite figurile pot produce o impresie estetică la fel de plăcută, iar, invers, aceleaşi forme, cu relaţii matematice neschimbate, pot excita fie un sentiment estetic, fie un sentiment antiestetic Estetica formelor spațiale poate rămâne cu greu în psihologie doar estetica relațiilor spațiale, la care este redusă de

Fechner și adepții săi, dar trebuie să fie în primul rând estetica percepțiilor (vizuale, motorii etc) și a simțirii care apare ca urmare a unei combinații de percepții * "Plăcerea estetică a formelor simple depinde de Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA PSIHOLOGICĂ relaţiile percepţiilor vizuale şi musculo-motorii care însoţesc procesul de examinare a acestor forme Cu cât aceste condiții favorizează o percepție rapidă, ușoară și clară a structurii similare a părților unei figuri date, cu atât este mai intens sentimentul pe care îl stimulează Proporționalitatea și simetria pot fi condiționate frumuseţea numai în măsura în care determină asemănarea impresiilor , Dezbate J A Tokarsky: Mă bucur foarte mult că experimentele, despre care am vorbit cu dumneavoastră în urmă cu mai bine de doi ani, ne sunt acum prezentate într-o formă suficient de dezvoltată Desigur, ei nu pot da mare lucru în legătură cu problema originii sentimentului estetic în întregime, pe care nimeni nu o poate cere de la experimente de acest fel; dar nici puținul pe care îl dau aceste experimente nu a fost deloc ușor de realizat Tocmai din cauza dificultăților cu care se leagă experimentele de acest fel merită atenție, mai ales dacă ținem cont de faptul că de pe vremea lui Fechner asemenea experimente nu s-au mai repetat Numai acest lucru este deja la creditul dumneavoastră și face necesar să vă familiarizați cu munca dvs în dezvoltarea ulterioară a problemei elementelor sentimentului estetic Pe de altă parte, deși în unele părți experimentele dvs pot necesita adăugiri și corecții, există și ceva în ele care va rămâne pentru totdeauna Aceasta se referă la concluzia că diviziunea de aur nu este punctul principal care determină apariția unei impresii estetice din cele mai simple figuri, chiar și acolo unde se păstrează în toată puritatea ei În ceea ce privește concluziile tale, nu pot în niciun fel să le alătur, și mai ales în acea parte în care negi semnificația relațiilor geometrice pentru apariția unei impresii estetice În primul rând, o astfel de concluzie nu rezultă încă din faptul că diviziunea de aur poate să nu joace rolul punctului principal în acest sens și, în al doilea rând, această concluzie este contrară propriilor experiențe, care pot fi ușor de văzut dintr-o examinare a primului tău tabel cu propriile tale puncte de vedere Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA PSIHOLOGICĂ • De fapt, credeți că sentimentul estetic este excitat doar de asemănarea părților figurii și, mai mult, de asemănarea, rapid și ușor de determinat Dar, la urma urmei, toate figurile din primul tabel îndeplinesc această condiție, cu toate acestea, nu toate cifrele sunt la fel de plăcute, conform propriilor instrucțiuni Prin urmare, ce diferențiază aceste figuri unele de altele, dacă nu diferența dintre relațiile geometrice? "În consecință, relațiile geometrice joacă un anumit rol în originea sentimentului estetic Apoi, tu însuți spui că singurul truc este să schimbi poziția figurilor, să le înclini, iar impresia estetică va fi încălcată Înclinarea figurii este însă și o modificare a relației geometrice dintre figură și liniile permanente, orizontale și verticale, la care sunt cronometrate în mod constant percepțiile spațiale Adevărat, rămâne neclar care sunt relațiile geometrice care determină impresia estetică, deoarece, pe lângă condițiile pentru construirea unei figuri, condițiile pentru perceperea acesteia joacă, de asemenea, un rol, de exemplu, faptul că o linie verticală pare să fie întotdeauna noi mai puțin decât unul orizontal, adică sunt condiții pentru apariția iluziilor, apoi, condiții de contrast și alte condiții psiho-fizice și psiho-fiziologice ale percepției Dar oricare ar fi aceste condiţii, ele nu fac decât să modifice relaţiile geometrice date, în care, în final, se află o anumită condiţie care joacă un rol

în apariţia unei impresii estetice Ts P Baltalon Concluziile generale despre condițiile apariției sentimentului estetic, pe care le-am considerat posibil să le trag pe baza acestor experimente și a observațiilor care le-au precedat, nu neagă necondiționat relațiile geometrice, ca una dintre condițiile indirecte, îndepărtate ale apariției a sentimentului studiat: am afirmat doar că a existat un nou simț estetic nu depinde într-un mod direct, imediat, de relațiile matematice, formele spațiale, deoarece cei mai apropiați agenți care provoacă un sentiment estetic de plăcere sunt relații similare de vizual, percepții, adică cauzele sunt interne, mentale și nu externe Concluzia mea este că diferitele rapoarte ale proporționalității laturilor nu au un efect semnificativ asupra Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA PSIHOLOGICĂ plăcerea estetică a impresiei, nu se bazează doar pe rezultate negative în raport cu diviziunea de aur; rezultă şi din alte date ale experienţei (vol I, III, IV, V), convingătoare că diferitele rapoarte numerice ale laturilor acestor figuri nu au un efect sesizabil şi permanent asupra naturii impresiei estetice Nu trebuie uitat atunci când discutăm această întrebare că toate figurile vol I au fost recunoscute de Fechner și în experimentele noastre în general ca fiind plăcute din punct de vedere estetic; diferența se referă doar la gradul de plăcere și poate fi explicată satisfăcător prin influențe secundare, mentale, în funcție de diferența în raportul elementelor de asemănare cu elementele de diferență După părerea mea, atunci când caracterul impresiei făcute de figurile geometrice se schimbă numai ca urmare a înclinării lor, atunci raportul matematic al părților acestor figuri rămâne neschimbat; ordinea internă a percepțiilor vizuale este schimbată: aceasta este cea care determină în cele din urmă plăcerea estetică a impresiei K A Andreev În studiul referentului, după părerea mea, se acordă o importanță improprie așa-numitei diviziuni de aur În primul rând, nu trebuie să uităm că această dependență, așa cum arată numele însuși, a fost întotdeauna înțeleasă ca o relație între două părți ale aceluiași obiect cu extensie locală Prin urmare, autorii care aplică acest concept la compararea lungimilor având direcții diferite greșesc Cu atât mai puțin se poate justifica aplicarea aceluiași raport la dimensiunile laturilor patrulagurilor complet neregulate, precum cele prezentate în al doilea dintre tabelele prezentate de referent Ar fi trebuit să se prevadă dinainte că aici diviziunea de aur nu joacă nici un rol, nici din punct de vedere estetic, nici sub orice alt aspect, ceea ce s-a dovedit a fi adevărat Dacă lăsăm deoparte raportul lungimii adoptat de autorul rezumatului, atunci orice altceva din figurile celui de-al doilea tabel este arbitrar și în niciun fel nu este justificat de vreo direcție călăuzitoare de cercetare Apropo, toate unghiurile sunt arbitrare, în timp ce nu există niciun motiv să presupunem că sentimentul estetic este influențat în principal de dimensiunile liniare și că dimensiunile unghiurilor sunt comparativ mai puțin importante Deloc, Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA PSIHOLOGICĂ obiectele precum patrulaturile sunt, pe de o parte, prea complexe în ceea ce privește diversitatea caracteristicilor geometrice pentru a fi considerate cele mai simple elemente ale figurilor, pe de altă parte, prea simple și lipsite de viață pentru a stimula senzații estetice Însăși metoda de interogare, așa cum este practicată de referent, nu poate duce, în opinia mea, la niciun rezultat util O metodă similară ar putea fi aplicată, de exemplu, pentru aprecierea gradului de plăcut și neplăcut al sunetelor vorbirii umane Între combinațiile acestor sunete există, fără îndoială, atât plăcute, cât și neplăcute și toată lumea știe că pe măsură ce

limbajul se dezvoltă, combinațiile neplăcute treptat dispar sau se netezesc (asimilare) Dar dacă cineva, stabilindu-și scopul de a investiga cauzele fundamentale ale acestor fenomene, a început să caute, prin interogare, avantajele în relația estetică a sunetului B față de sunetul D , atunci putem spune dinainte că oricât de mulți oameni sunt întrebați și indiferent de cât de împărțite sunt părerile, rezultatul sondajului nu ar avea nicio valoare Nu trebuie uitat că în materia evaluării estetice, la fel ca în investigaţiile fiziologilor, împărţirea obiectului studiat nu trebuie să depăşească anumite limite Atât aici, cât și acolo, concluziile pot fi complet eronate dacă împărțirea duce la distrugerea vieții și dacă elementele în care este fragmentat obiectul reprezintă doar material mort Ts P Baltalon, Prea mare semnificație estetică a fost atașată diviziunii de aur, în primul rând de către Zeizim însuși, căruia i s-a creditat descoperirea în estetică; apoi, diviziunea de aur a fost aplicată la compararea meritului estetic al liniilor cu direcții diferite de către Fechner și adepții săi din școala Wundt Aplicarea diviziunii de aur la patrulatere neregulate în experimentele noastre a fost cauzată de una dintre sarcinile principale ale experimentului: necesitatea de a verifica cu mai multă acuratețe rolul, poate atribuit în mod nerezonabil diviziunii de aur Experimentele efectuate recent de Lichtner Witmer în laboratorul lui Wundt au arătat deja că, de exemplu, o linie dreaptă împărțită în egale, i e piese similare produc o impresie estetică mai plăcută decât împărțită prin diviziunea de aur Biblioteca "Runivers" SOCIETATEA PSIHOLOGICĂ În ceea ce privește principiul călăuzitor al acestei investigații, ea a constat într-o astfel de modificare a împrejurărilor premergătoare fenomenului studiat, în care a putut fi clarificat efectul estetic al fiecăruia dintre factorii de impresie anteriori; de aceea a devenit necesar să se construiască patrulatere în care, menținând proporționalitatea diviziunii de aur, asemănarea unghiurilor să fie eliminată În obiecția dumneavoastră, nu este în întregime clar cum cifrele care au servit pentru aceste experimente pot fi considerate, pe de o parte, "prea complexe", iar pe de altă parte, "prea simple"; dacă aceste cifre nu ar fi suficient de simple, nu ar îndeplini cerințele metodei științifice de cercetare; dar, mai mult, este imposibil să nu observăm că majoritatea acestor figuri și relații liniare sunt întâlnite constant atât în artă, cât și în viață și, prin urmare, cu greu pot reprezenta un material lipsit de viață; mărturiile a câteva sute de persoane conving, dimpotrivă, că majoritatea acestor figuri, în ciuda simplității lor, ar fi capabile să evoce impresii estetice A A Tokarsky Mi se pare că alegerea figurilor și aranjarea experimentelor nu pot fi considerate nereușite Faptul că în aceste figuri s-a păstrat o impresie estetică nu poate ridica nicio îndoială, deci impresia estetică se păstrează chiar și într-o linie împărțită în părți În același timp, patrulaterele regulate, fiind figuri simple și, în impresia lor estetică, aproape corespunzătoare liniilor și triunghiurilor, au avantajul de a oferi condiții mai favorabile studierii influenței asemănării părților În plus, Fechner a considerat că efectul diviziunii de aur a fost demonstrat experimental asupra acestor cifre Referentul a luat tocmai aceste cifre și s-a asigurat ca divizia de aur să nu joace rolul pe care i l-a atribuit Fechner Apoi, studiind figurile, a ajuns la concluzia că rolul principal îl joacă asemănarea părților Aceasta a completat rezultatele observației și rolul primului tabel, după care referentul a trecut la experimente, cu scopul de a studia influența asemănării și relația acesteia cu diviziunea de aur, iar în al doilea tabel a încălcat condițiile de

similitudine , păstrând, pe cât posibil, condițiile împărțirii de aur, care prin ea însăși nu mai putea fi salvată   neno în sensul raportului părților figurii În același timp, impresia estetică a dispărut complet În cel de-al treilea tabel, referentul a restabilit condiția de similitudine și a distrus toate urmele diviziunii de aur, iar impresia estetică a fost imediat restabilită Acest lucru este atât de evident încât cu greu s-ar putea găsi o demonstrație mai bună pentru influența asemănării pieselor asupra producerii unei impresii estetice Adevărat, se poate datora acestei influențe spectaculoase a similitudinii ca referentul să fi făcut concluzii eronate; dar metodologic experimentele sale trebuie recunoscute ca fiind absolut corecte L M Lopatin În verificarea concluziilor lui Fechner, autorul rezumatului a urmat o altă metodă decât Fechner însuși Între timp, metoda lui Fechner are avantaje importante: în primul rând, Fechner a cerut persoanelor asupra cărora a experimentat să indice cea mai plăcută dintre cele zece figuri propuse; în al doilea rând, i-a încurajat să compare cifrele între ele Dimpotrivă, referentul a cerut indicarea tuturor figurilor plăcute din punct de vedere estetic, prin care s-a introdus în rezultatul numeric final al mărturiei un element de mai mare aleatorie, având în vedere slăbiciunea și neclaritatea impresiilor estetice din figuri simple El a inspirat persoanele care au fost supuse în continuare experienței să nu compare cifrele între ele; și în același timp a oferit aceste cifre toate deodată date într-o anumită ordine Prin această experiență, nu s-a obținut o vedere clară: este imposibil să spunem despre un singur indiciu dacă o comparație involuntară a participat sau nu la ea Concluziile obţinute de referent nu justifică poziţia sa fundamentală că sentimentul estetic este un sentiment intens de asemănare Referentul însuși a trebuit să recunoască că cea mai plăcută impresie o fac figurile în care asemănarea este "pusă în evidență prin contrast" Dar asta înseamnă că în impresia estetică un rol foarte semnificativ îi revine sentimentului de diferență